

VÁRAD

IRODALOM • MŰVÉSZET • TÁRSADALOM • TUDOMÁNY

2026
5

VÁRAD

2026/5.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2026. május • XXV. évfolyam 5. (254.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. em. 14. ajtó

Telefon: 0774/652-795

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

A szerkesztőbizottság tagjai:

Fried Noémi Lujza

Rais W. István

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyvárad Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

NÓTÁROS LAJOS <i>Toronyiránt</i>	3	KEREKES ISTVÁN <i>(Fény)képes krónika</i>	56
ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ <i>Felfordult mennyei erdő</i>	7	IMRE ZOLTÁN <i>Zarándokok, királyok, költők – Nagyvárad ezer éve</i>	58
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>Jani</i>	11	TÓTH HAJNAL <i>Kivonulás a Cseresznyészkertből</i>	70
LÉTAI ESZTER <i>Versek</i>	16	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Hogy szeret, kit szeret a másik</i>	73
BOGA JÚLIA <i>A légzés belső udvara</i>	20	KÓSA-KISS ATTILA <i>Skótszoknya-tánc az égen</i>	75
SZÉLESI SÁNDOR <i>Versek</i>	22	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Sírás és nevetés</i>	85
SZENTE B. LEVENTE <i>Versek</i>	26	LENCAR PÉTER <i>Az amerikai egó diadala és bukása</i>	88
BÍRÓ ÉVA <i>A szikra ideje</i>	29	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Kortárs és klasszikus kötetek a könyvtárban</i>	91
KOVÁCS ÉVA <i>Múlt-időben...</i>	34	BARABÁS ZSUZSA <i>Seneca tanácsa (keresztrejtvény)</i>	94
SZAMOS MARIANN <i>Egy élet legbensőbb vallomásai</i>	40		
VARGA-GÖCZ NIKOLETT <i>Versek</i>	46		
TÓTH HAJNAL <i>A legnagyobb boldogság jó fotótémát találni, egyedi kompozíciót létrehozni</i>	50		
		Lapszámunkat KEREKES ISTVÁN fotóművész alkotásaival illusztráltuk.	

Toronyiránt

Nótáros Lajos

IRODALOM

A templom hófehéren várt a part mellett, tornya bádogtetején szikrákat szórt a nap. Felnéztél a toronyra, az ablakok nyitva, erre számítottál, egész nyáron tárva-nyitva tartják, feltételezted, ha esik vagy jön a vihar, a harangozó becsukja őket, és a zöld zsalugátéreket is behajtja. Nem kellett sokáig téblábolnod, Sanyi bácsi, a harangozó, ott kapálgatott a templom melletti veteményesben, alaposan megbeszélhetted vele a dolgot.

Megközelítetted, megálltál a répasorok előtt. Az öreg észrevett, nem fordította feléd a tekintetét, nagy odaadással emelgette tovább a kapát. Kalapja, vagy az, amit egyszer annak lehetett nevezni, tarkójára tolva, szabadon hagyta ráncos homlokához tapadó ősz hajszálait.

Kapál, indítottad el a beszélgetést mély beleérzéssel. Nem szólt, még lecsapott vagy kétszer, aztán állt meg, letámasztotta a szerszámot és rád nézett. Nem értetted, miért gondolták úgy a falubéliek, hogy félnótás, szerinted azért mert mindenkit meghallgatott, de csak a gyerekeket vette komolyan. Miben sántikálsz, kérdezett vissza lényegre tapintóan. Hát, mondtad te egyszerűen, de komolyan, erre jártam, gondoltam, megnézem, mit csinál Sanyi bácsi. Az öreg hátrébb tolta a kalapot. Mindketten reméltétek, az évtizedek alatt összegyűlt zsír meg-

akadályozza a dolgok további romlását. Fürödnél, ugye, próbálkozott Sanyi bácsi a gyermeki lélek felderítésével. Á, nem, mondtad megnyugodva, nem vagyok annyira a fürdés után. Idáig minden rendben, tévúton van, annál könnyebben beleegyezik, amikor kiderül, mit szeretnél. Nem sietted el a dolgot, a belső mozgások követésében tökéletesen kiismerted magad.

Sok a kolorádó, jegyezted meg szakszerűen. Van belőlük elég, hagyta rád Sanyi bácsi, aztán ravaszul folytatta: Na és, az apád tudja, hol vagy. Apád nagy ember volt a faluban, s ami még ennél is meggondolkodtatóbb, nagy volt a szája és az ereje. Azt nem hinném, vallottad be őszintén, érezvén, Sanyi bácsi bizalmát másképp nem nyerhetted meg. Nahát, hagyta jóvá az öreg, aztán nehogy kikapj. Ez kissé gondolkodóba ejtett, honnan jutott egyből erre, feltételezted, a társadalom hosszas tanulmányozása vitte idáig. És, könyveltél el magadban, jó úton haladunk, az öreg gyanútlanul áll az alakugató helyzet előtt.

Nem szoktam, mondtad őszintén, mivel valóban ritkán fordult elő. Néha anyád, miután, ahogy, mint mindig, túlzóan állította, hogy az örület szélére kergeted, felrótta apádnak, hogy nem fenyít meg, csak a szája jár. Apád ilyenkor megállt, kihúzta magát, nehogy elkerülje filigrán feleségének

figyelmét az ő közel százkilencven centije, két lapát kezét, tenyerével fölfelé fordítva, előre nyújtotta: Asszony, szerinted szabad ilyen kézzel gyereket fenýíteni. Vagy asszonyt, tette hozzá gyöngéden, és nevetni kezdett.

Az jó, az jó, nyugtázta Sanyi bácsi a családi hátteret, osztán mér' nem inkább a lányok után jársz. Jobban nem is alakulhattak volna a dolgok. Az öreg hamar eljutott a férfiemberrek örök közös témájához. Innen már egyenes út vezetett a cinkosságig. Kicsi vagyok én még ahhoz, Sanyi bácsi, mondtad viccesen, mivel ezen a talajon nem illik egyenesen járni, a kétértelműség kötelező. Nem úgy van az, vette a lapot az öreg, biztos csak van egy kislyány, akinek udvarolsz. Nyugodtan körülnéztél, megállapítottad, az előzmények ennél alkalmasabban nem is alakulhattak volna, ezért azt mondtad: Nem is egy, Sanyi bácsi, de az csak játék, tudja maga. Közben az öreg felnézett a toronyra, a kapálást amolyan kikapcsolódásnak szánhatta a harangok megkondítása előtt, a kapát vállára vette, és azt mondta: Játéknak indul mindig, aztán ki tudja, mi lesz belőle. Kéne mán menni, vonta le a konzekvenciát, s te elérkezettnek láttad az időt a tisztázásra.

Felmennék én is, mondtad amúgy mellékesen. Elment melletted, nem állt meg, ment tovább, lassan és cél tudatosan, úgy szólt vissza: Oszt mit keresnél te ottan. Nyert ügyed volt, az öreg nem zárta ki a lehetőséget, lázasan keresgélte a választ, érezted, ettől függ minden, elérkeztetek a mindenkori emberi beszélgetések csúcspontjához, az érdekek és előnyök, valamint a hátrányok vázolásához. Semmit, mondtad neutráli-

san, körülnéznék. Még sose voltam a toronyba. Baktattál utána, vártad a választ. Az öreg megállt a templom tövében, a templomajtó előtt, a kapát a falnak támasztotta, aztán kotorászni kezdett cejgnadrágja zsebében: Tudsz vigyázni magadra, ugye, mondta miközben az ódon kulcsot a hatalmas kilincs alá illesztette. Kinyílt az ajtó, a falépcsők ott sorakoztak kanyarogva fölfelé előtted. Utánam gyere, tette még hozzá az öreg, és elindult a lépcsőkön. Eddig teljesen nyugodt voltál, most hirtelen remegni kezdett a térded. Nem kellett attól tartanod, hogy az öreg észreveszi, a szűk csigalépcsőn épphogy elért egy ember, elhatároltad, mire felértek, össze kell szedned magad. Olyan ébernek és összeszedettnek kell lenned, amilyen sosem voltál eddig, s talán nem leszel soha ezután sem.

A harangok az ablakok alatt voltak, a kötelek vége még annál is lejjebb. Mikor odaértetek, az öreg rád nézett: Ki akarsz nézni az ablakon, ugye. Bólintottál. Jobb is, mondta az öreg, itt megsüketülnél. De vigyázz ám mert nagyon fent vagyunk, mondta a helyzet tökéletes ismeretében bölcsen. Megállt a kötelek alatt, elővette zsebóráját, s figyelte kötelességtudóan. Te lépegettél óvatosan tovább, nehogy észrevegye mozgásodból, mire készülsz. De az öreg már nem figyelt rád, hamar felértél az ablakokhoz a harangok fölé. A fehérre meszelt falakról rég lepattogzott már talán a harmadik réteg is, piszkos-szürkén fogták körül a négy ablakot. Az ablakok párkánya a vállad magasságában volt, lábujjhegyre kellett emelkedned, hogy jól kiláss. De ez még nem volt látvány. A Kerezsre néző ablak nem érdekelt, a

másik kettő, melyek a folyó hosszában nyújtottak kilátást, még annyira se. A falura néző ablak kellett neked.

Megvártad, míg megkondulnak a harangok alattad, azt követően másztál föl az ablakba. Mintha neked lett volna kitalálva, állva épphogy belefértél, a fejed búbja súrolta a felső keretet. Kezeidet oldalra nyújtva megfogtad az ablak széleit, lábaiddal kitapogattad a párkány legszélét, ott álltál meg kifeszülve.

És akkor már hullámozott minden. Álltál az ablakban, a harangok zúgása készült szétvetni a világot, a mozgásba lendült tornyot, téged, ahogy beléd hatolt és visszhangzott benned, mint egy aláaknázott üres katedrálisban. Ujjaid görcsösen szorították a korhadt ablakkeretet, és álltál egyenesen a párkány szélén, elnézve a falu fölött

egészen oda, ahol tekintetted már nem látott semmit az égből és a földből. Ahol találkozott a kettő, és nem lehetett kivenni, hol végződik az ég, és hol kezdődik a föld. Aztán lenéztél az alattad kifejezéstelenül hullámozó falura, a hevesen kígyózó utcákra, az összedőlni készülő házakra, az itt-ott ügyetlenül botladozó emberekre, akik nem tudtak semmiről, nem éreztek semmit, észre sem vették, hogy megszólaltak a harsonák, kezdetét vette az Utolsó ítélet.

Mit szólsz ehhez, üvöltötted a semminek, a benned és alattad bömbölő határtalannak, mit szólsz ehhez, ordítottad süvöltve a világ összes démonjának, a kísértéseknek és kísérteteknek, a te jó szüleidnek, akik vannak, és te jó testvéreidnek, akik nincsenek, a mostnak és a mindörök-

kének, a Mari elvetett gyerekeinek, Juci mozdulatlan nagy szemének, az óvónéni kibuggyanó csecsének, az oroszoknak és a németeknek, a magyar vitézeknek, akik a gólyaszaros malomkéményből figyelték szakszerűen a Vörös Hadsereg mozdulatait. Mit szólsz ehhez, suttogtad még egyszer, de akkor már folytak a könnyeid, mert megláttad lenni, a templom alatt, anyádat, majdnem térdepelve, ahogy arcát két kezébe szorítva néz fel rád.

Mit szólsz ehhez, mondtad akkor magadban, ahol már nem visszhangzott semmi, kiürültél, mint az almás móc vékája az utca végén, és megvártad, míg megnyugszik minden a jéggé fagyott csendben, ahogy a harangok elhallgatnak, a templomtorony áll újra, a mindig és a most mozdulatlanságában, az egyenesen fölötte tűző nap alatt. Aztán hagytad, hogy Sanyi bácsi gyöngéden átfogja a derekadat, akkor engedted el az ablakkeretet és lassan hátra léptél.

NÉVJEGY

NÓTÁROS LAJOS 1953. december 28-án született Kisjenőben. 1982-ben a filozófia–történelem szakon szerzett diplomát a Babeş–Bolyain. Dolgozott tanárként, újságíróként, jelenleg nyugdíjas. Nős, leánygyermekére nagyon büszke. Újságírói publikációk: *Jelen*, *Krónika*, *Romániai Magyar Szó*, *Observator arădean*, elvértve magyarországi irodalmi lapok: *ÉS*, *Jelenkor* stb. Eddig két kötete jelent meg, mindkettő román nyelven.

Ștefan Augustin Doinaș

Felfordult mennyei erdő

Aldebaran megsúgta: hosszú lesz az éj,
én megalázott látni készítem a szemem,
most, hogy nincs már nap mely engem utolér,
föld-porból, hósín égből egyként lett elegendem.
A kék azúrt bejárom, fent és lenn mélyeit:
a héjak sóvárogta nagy erdős titkokat,
kéklő jegektől égett szemes fák karmait,
szörny és gombává vedlett volt csillagzatokat,
amelyek bensejében a selymes pázsiton,
bűnként saját talpával írott örvényeken,
fényes zsiráf feje ring a vékony nyakon,
s vadmacska szeme villan zöldes fényű lessen.
Fekete hajnalcsillag a kígyóra tekert
sétálnak, táncot járnak a Sarkcsillag körül,
kiszámolt áhítattal mit szolgasága nyert
a résztvevőknek, s egyként egy titoknak örül.
Felölelném az erdőt, ezt a varázsos csendet
az Orionra tűzném szűz tényét meztelen,
Ős időnek fülét meghúznám: vesztett rendet
mutasson új jelet, s őrként legyen jelen.
A gyökerek egéből megbújt zsenyéket kapva
táplálnám a zsongó csillagos lombokat,
s őszök fényéveket maguk mögött hagyva
kristálylépcsőkön zengnék örök igazukat.
Milyen titok-őr erdő, felborzolt dús sörénye
amelyet lőtt oroszlán profilja még ural,
tüzes antennák, fények özönlő réme
végez, érő gyümölcsök dús zamataival.
Sohasem keresek szebb és más hazát már,
mint ezt a fénytől megmart szűzi rengeteget,
ahol az ágkoszorúk piszegő csendje is vár,
s mezsgyébe hulló csillag talál új menhelyet.
Senki sem tapos itt gombák jegesült testén,
sem Hidra, Skorpió nem gázol helyükön át,

fák csúcsainak árnyán telített titkok vesztén
kitöltve moccanások, sejtelmek zezzugát.
Páfrányok közt magányos, meglátom hirtelen:
algákon, korallokon felhízott patak szalad,
amelyre ráhajol tüzes ág-szerelem,
halakat cirógat, s csodája itt marad.
Szívemhez szólóbb csendet máshol már nem lelek!
Halljam az Időkakast a földről felkiált.
Magányos sas szárnya csap fel a fagyhatárból,
valaki célba veszi, s röptében: vége van,
én a távlatok rabja nézem ahogy ott távol
Nyílvessző s nyilas között gyors ívben átsuhan.
Könny az akác árnyán hattyú hintázik által,
fehérsége ringása pompázó tünemény,
akár tündér intésre nem törődik magával,
csak azt lássam: a vízen nyakán játszik a fény.
Ah! Ím a láthatáron egyre sápadtabb színű
fáklyák, lobogók érdes tolakodása jön,
vörös üstököst játszva fehér s zöld szárnyas ívű
belépve, szétterjedve szűzbozontos mezőn.
Ennél keserűbb órát sohase ismerjek meg!

Álarcos fény-nyalábtól kigyúlt gyökérsorok,
 tűzfészkes falombok karókká szenesednek,
 források tükörén elvadult fátyolok.
 Már ismeri a perc, megáll, míg legbelül
 a szenvedés füsté lesz, s rá bénultság terül.
 Őrzöm a Sarkcsillagot tisztán, úgy ahogy láttam,
 hercegi korona az azúr címerén,
 szépség fenségessé tüzes mozgásra váltna
 a hamu halomcsúcsán égett cserjék begyén.
 Takard el Irisz szemed, amíg e haldoklás van,
 egyszer majd rányitod, ha széttesped a füst,
 az ég eleje-vége korom, de létre lobban,
 a pusztán kék virág lesz s nyit fényt, újra derűst.
 Lapulnak még a mélyben akkor butító magvak?
 Átfogan majd belőlük napfényes réteken
 újra egy bűvös erdő és források fakadnak.
 Látni majd szelíd szörnyeket, szikrás kígyók raját,
 s a tiszta víztükörben virágot szederbokrot,
 s a sápadt lüktetésben új hajnal bimbóját.

Fordította: László György

ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ (1922–2002) – román költő, esszéíró és műfordító, a nagyszebeni Irodalmi Kör meghatározó alakja, a *Secolul 20* folyóirat főszerkesztője volt.

LÁSZLÓ GYÖRGY (1946, Türe, Kolozs m.) költő, író, műfordító. Számos esszé, cikket, riportot, novellát, kisregényt, drámát közölt és közöl napjainkban is. Könyvei csak a rendszerváltozás után jelenhettek meg. Jelenleg a *Honvilág* irodalmi folyóirat főszerkesztője. Verseskötetei: *Jövő-bűvölő*, *Az Ige felmutat*, *Istennel táncoló*. Filmregénytrilógiája: *Sikoly a Vércsekő alatt*.

Sok-sok hibával és kevéske erénnyel áldotta-verte a sors. Az átkosban – akkoriban alapított családot, születtek gyerekei – élte a hozzá hasonlók eseménytelen, szürke életét. Egyik nap olyan, mint a másik – válaszolta a temesvári orvos-író kispróza-ötletének címével, ha valaki hogyléte felől érdeklődött. Nem panaszkodott, tudta, hogy fölöslegesen tenné. Munkahelyén, a gyárban mérsékelt lelkesedéssel dolgozott, dolgoztatott, közben meg, ha alkalma nyílt rá, elemelt ezt-azt, amihez műhelyében éppen hozzáfért, s amire a hiánygazdaság körülményei között éppen szükség mutatkozott. A szajré értékesítéséből származó bevétellel egészítette ki vékonyka keresetét. – Nem nélkülözünk, de hiányt szenvedünk – mondogatta, ha volt, akinek, akiben megbízott, aki – az akkori népszokás szerint – nem döfte hátba, nem jelentette fel... Gyakran megesett ez akkoriban a balga jóhiszeműekkel, a gyanútlan szabadszájúakkal. Aztán megnézhetette magát, aki akarva-akaratlan felkeltette magára a Szeku érdeklődését. A rámenős kékszemű legényektől nehéz volt szabadulni: legfennebb, ha aláírt nekik az ember, onnantól pedig már lehetetlen. Aki visszautasította, vagy megpróbált kitérni előle, az nem kerülhette el a kíméletlen megtorlást, azt tönkretették: addig zaklatták, gyötörték min-

denfélével, amíg fizikailag és lelkileg egyaránt belerokkant. Cudar idők voltak azok. Ki-ki úgy próbált boldogulni – magyarán: túlélni –, ahogyan tudott.

Az 1989-es politikai fordulat, a gengszterszerváltás után aztán gyökeresen megváltozott a helyzet. Munkahelyén, a háztartási gépeket előállító gyárban egekbe szökött a spontán „privatizelési” láz: vitte mindenki, amit megfoghatott. Pontosabban: amihez kapcsolatai révén hozzáfért. Jani is ezt tette. A hét folyamán gyűjtögetett, kapcsolatai révén, az általuk készítették mellett, már a szomszédos gyárak jól értékesíthető termékeit is beszerezte. A hét folyamán hangyaszorgalommal gyűjtögette az „árut” – annak számított minden, ami hozzáférhető és értékesíthető volt –, hétvégenként pedig magyarországi piacokon adott túl rajtuk, többnyire jelentős haszonnal. Már a rendszerváltás utáni első hónapokban megélénkült az élet – legalábbis a vállalkozó kedvű bátrak körében –, első sorban a feketekereskedelem lendült nagyot. – Piacozással indultunk a legtöbben – mesélte még a csúcson a piacgazdasággal való megismerkedésének történetét Jani. – Befektettük minden pénzünket, ha nem volt, kölcsön kértünk, akitől csak lehetett, kezdetben még uzsorásoktól is, de megérte: busásan megtérült minden be-

fektetett lejünk – foglalta össze a lényegét, némi önvállalás kíséretében. Hónapokig, talán egy-két évig is folyt – aki bírja, marja alapon – az eredetinek aligha nevezhető, de annál kényelmetlenebb „tőkefelhalmozás”. Ki milyen sikerrel járt, az a befektetett pénz mennyisége, a beszerzéshez nélkülözhetetlen kapcsolati háló sűrűsége, no meg gyakran a vakszerencse függvénye volt. Jani egy napon arra ébredt, már többet megengedhet magának, mint sokan mások. Az a tudat, hogy egyről kettőre jutott, tetézte azaz, hogy mindezt – legalábbis megítélése szerint – kizárólag önmagának, főként éles helyzetfelismerésének, sőt találékonyságának köszönhetette, módfelett magabiztossá és elbizakodottá tette. Ahogy vastagodott a pénztárcája, úgy nőtt az önbizalma: egy idő után már okosabbnak tartotta magát mindenkinél, aki anyagilag nála kevesebbre vitte. – Most kell hajtani, most van az ideje! – hárított mindig, amikor halaszthatatlan dolgaira hivatkozva lemondott egy-egy családi vagy baráti összejövetelt. Hirtelen mintha megfeledkeztek volna – vagy csak úgy tettek – a régi szűkös időkről. Mind Jani, mind Mari, a felesége kényesen kerülte az alkalmakat, amelyek régi életükre emlékeztethették volna őket. Elmaradtak a régi barátok is, akikkel a nyolcvanas évek élelmiszerhiányos napjaiban kölcsönösen kisegítették egymást. Janiékra – akiknek sem befolyásos rokonuk, sem megfelelő kereskedői körökben mozgó ismerősük nem volt – igencsak ráfért a baráti segítség. Gyakran előfordult, hogy a két, alig néhány éves lánygyereknek az utolsó pillanatban érkezett a vacsorára való. Hol egy-egy szelet hússal,

darab vajjal, tasak cukorral, néhány szelet felvágottal, hol mással segítették ki egymást. A helyzet, amelyen nem állt módjában változtatni, teljesen kiborította, hasonlóan tehetetlennek, kiszolgáltatottnak, reménytelennek soha nem érezte magát. Ekkor kezdte foglalkoztatni a kitelepedés gondolata. Csakhogy a nyolcvanas évekre már szinte lehetetlenné vált az ország törvényes úton való elhagyása, ezért a zöldhatáron való menekülés tűnt az egyetlen megoldásnak, még akkor is, ha igen nagy volt a lebukás kockázata. A szándék megfogalmazásán, a tervezgetésen túl azonban nem jutott soha... A rendszerváltás utáni időszak a kegyetlen pénzhajsza jegyében telt: nem kímélte sem magát, sem családtagjait, csak némi – lehetőleg azonnali – haszonra szert tehessen. Két-három évvel később már elérkezettnek látta az időt, hogy egy lépcsőfokkal feljebb lépjen: használt bútorokkal kezdett kereskedni, amiket németországi lomtalanítások alkalmával előbb önmaga, majd kint élő testvérei gyűjtöttek össze számára. Néhány hónap elteltével már övé volt a város legnagyobb ilyen boltja. Hatalmas forgalmat bonyolított le, nagyobb részét feketén. Az adóhatóság embereinek – beleértve gyereket, szülőt, barátot, barátnőt, szeretőt – szükségük volt jó minőségű bútorokra az új házba, lakásba. Ilyen háttérrel az egyszerű halandónál sokkal többet megengedhetett magának. Hajszolta a pénzt, mintha csak érezte volna: nincs sok ideje. Aztán váltott: használtautó-piacot kezdett működtetni, az adásvételi szerződések – főleg azok, amelyeket a hivatalos eljárások megkerülésével ejtettek meg – jól hoztak

a konyhára. Futott a szekér – akkor úgy tűnt, megállíthatatlanul. Jani, mint valami született őstehetség, öntelt közgazdász-guru magabiztosan csak azt hajtogatta: a siker egyetlen feltétele, hogy elfogadjuk, mindennek és mindenkinek ára van. A számlát pedig előbb vagy utóbb, de elkerülhetetlenül benyújtják, azt pedig törleszteni kell. Közben szorgalmasan, komoly anyagi áldozatokat is vállalva építgette kapcsolatait, úgy tett, mint aki tudja: egyszer még jól foghat, ha van, akihez fordulnia. Minden jel arra mutatott, hogy Janiék is a rendszerváltás győztesei, haszonélvezői közé tartoztak. Ahogyan gyűlt a pénzük, úgy fogytak régi barátaik, akikkel együtt vészelték át a román nacionál-kommunista diktatúra éveit. Az új „barátok” szinte kizárólag az üzlettársak köréből kerültek ki, mindannyiukat valami érdek sodorta melléjük, igaz, ők is ápoltak, pusztán érdekből, hasonló kapcsolatokat. Egyre hivalkodóbban éltek, azaz: ama bizonyos karóval sem lehetett felérni az orrukat. Lenéztek mindenkit, akinek kevesebb pénze volt, mint nekik. Többnek, jobbnak tartották magukat régi barátaiknál. Visszataszító újjgazdag allűröket vettek fel. Mindenből a drágábbat választották, ha az olcsóbb olykor jobb minőségű volt, akkor is. Évente legalább kétszer üdülni mentek, előbb a horvát tengerpart volt a menő, majd a görög és török üdülöhelyeken töltötték a nyári vakációkat, télen sízni jártak, az Alpok különböző síparadicsomait részesítették előnyben, hogy aztán hazatérve eldicsekedhessenek mindenkinek, hol, merre jártak, milyen kalandokon mentek át. Közben meg úgy viselkedtek, mintha megfélemedtek volna a régi,

Maros parton töltött szabadságokról, ahol barátok, munkatársak társaságában horgászással, fürdéssel, bográcsoszással, esti sörözésekkel, tábortüzekkel teltek a napok. A használt autókkal való üzletelés – különösen az a féltékeny mód, ahogyan Jani folytatta – igencsak jól jövedelmezett, még akkor is, ha hetente jelentős összeget kellett leadnia az ismert kormánypárti politikusnak, aki ennek fejében mindenben segített neki: szolgálatkész hivatalnokhoz irányította, jogi tanácsokkal látta el, kapcsolatba hozta a „jó emberének” számító rendőrrel, aki elsimította egy-egy ügyét, esetleg összehozta a dörzsölt sztárügyvéddel, aki kimentette szorult helyzetéből, beajánlotta a kiválóan képzett könyvelőhöz, aki megtalálta minden jogi kikaput, hogy pénzt spóroljon meg Janinak. Nem kellett semmit tennie mindeztért, csak fizetnie. Egyre gyakrabban, és egyre többet. Hirtelen, bármiféle előzmény nélkül dőlt össze minden: egy rászédett ügyfelük – lassan elhitték, következmények nélkül csőbe húzhatnak, becsaphatnak bárkit – beperelte őket. – A közel tíz esztendeig tartó tárgyalássorozat sokba került, az ügyvéd úgyszintén – mesélte a tavi horgászok társaságában – csak ott érezte kibírhatónak az életét –, aztán rendszerint másra terelte a szót. Az üzletet, jóakarói tanácsára, a politikai környezetéhez tartozó egykori „barát” vette át. A szóbeli megegyezés szerint ideiglenesen, amíg a per kavarta vihar elcsendesedik. Jani tudta: ezzel vége mindennek, főleg az üzletnek. Az autókereskedés elvesztése indította el a teljes anyagi összeomlás folyamatát, vele párhuzamosan pedig a sokak által irigyelt társadalmi pozíci-

ójának elvesztését. Közben jelentkeztet szívbetegsége, alapos vizsgálatok és hosszas kezelés után, az orvosok úgy döntöttek, elkerülhetetlen a sebészeti beavatkozás. A műtét pedig elvitte a család összes tartalékait. Szerencsájukra a lányok már egyetemre jártak, közben meg munkát is vállaltak, ezáltal anyagilag függetlenedtek a szülőktől. Bár ki soha nem mondták, de minden jel szerint apjukat hibáztatták a kialakult helyzetért. Janit leszázalékolták, így teljesen feladta korábbi életét. Igaz, sem bizonytalan anyagi helyzete, sem rozszant egészségi állapota nem engedték, hogy újrakezdje. Meg aztán kedve sem volt hozzá. Súlyos depresszió gyötörte, képtelen volt az emberek között mutatkozni, azt gondolta, minden szembejövő ismeri a történetét. Nem maradt más menedék, mint a bözödi vízgyűjtő partján felhúzott nyaraló, ahol ideje nagyobb részét töltötte: ott próbált remeteként elrejtőzni mindazok elől, akiknek kisebb-nagyobb összegekkel tartozott, de főleg a szegény elől, amit státusa hirtelen elvesztése miatt ér-

zett. Menekült – elsősorban önmaga elől. Bár orvosai szigorúan eltiltották az alkoholtól, ő reggeltől estig iszogott, közben meg – igaz, csökkenő lelkesedéssel – horgászgatott. Egy idő után függősége túlnőtt szívbetegségén, ha felöntött a garatra, észrevétlenül lépett át abba a másik világba, amelybe senki sem volt képes követni: ilyenkor szürreális képekről, eseményekről számolt be, meglehetősen logikátlanul. A tóra is rendszerint illuminált állapotban csónakázott ki. Egy ideje egy volt újfalu kováccsal esett találkozásairól számolt be, mondván, a mester a tóból kiemelkedve, a víz alatti világból a csónakra felkapaszkodva csendben figyelte őt, amint a fogásra vár. Akik ismerték, mind azt hitték, az ital beszél belőle. – Mózsi vacsorára hívott, ma este ne várjatok – mondta szomszédjának, amikor dülöngélő léptekkel becaplatott a vízbe. Akkor látták utoljára. Csónakja még hosszú napokig ott lebegett a tavon, mintha a vacsoráért megtérőt várta volna. Aztán kivontatták a partra.

Létai Eszter

Navigációs hiba

Valahol félúton aközött, amit kimondani
 készültem, és aközött, amit végül elhallgattam,
 megáll bennem a mozdulat, mintha a jelentés
 súlya alatt megrepedne az idő, és én ott maradnék
 egy elfelejtett mellékmondatban, amely nem kapcsolódik
 többé semmihez, miközben próbálom megfejtetni,
 melyik irányba indultam el reggel, amikor még azt hittem,
 hogy a cél fogalma nem csupán egy kényelmi rövidítés
 az időhöz, hanem valami elérhető pont a test és a nyelv
 határán, de az elveszettség lassan nem iránytévesztésként,
 hanem módszerként kezd működni, egyfajta belső
 navigációs hiba gyanánt, ahol minden emlék késve érkezik meg,
 minden felismerés túl pontos ahhoz, hogy megnyugtasson,
 és ahogy próbálom összerakni magam egykori döntések
 törmelékéből, rá kell jönnöm, hogy nem hiányzik semmi
 lényeges,
 csupán az a tér, ahol a dolgok értelmet nyerhetnének,
 így a jelen nem más, mint egy hosszan kitartott várakozás,
 hogy valaki végre befejezze helyettem ezt a mondatot,
 amelyben már rég nem tudom, honnan indultam el,
 és hol veszttem el végleg.

Fedetlen

Amióta megismertelek a kékesen izzó
 képernyő túloldalán, ahol a hangod,
 mint egy dallam mögé rejtett, mégis pengeéles
 igazság végigsiklik a szobám félhomályán,
 ahol a szavaid lassan, komoran gomolygó
 füstként tekerednek a mennyezet felé –
 azóta minden este úgy ülök az ágy szélén,
 mint egy vallomásra készülő bűnös

a saját, belül felépített ítélőszéke előtt,
és beszélek, beszélek szüntelen,
kiborítom eléd a gondolataim rozsdás
szegélyű dobozát, melyben ott zörögnek
a nyers, csiszolatlan mondataim, s közben érzem,
hogyminden szó után megfeszül közöttünk
a távolság vékony, üvegszerű hártyája,
mintha a hanghívás láthatatlan tere
egyszerre lenne menedék és tárgyalóterem,
ahol a te csendjeid súlyos, ólomszínű
harangként kondulnak bennem,
és én egyre hevesebben, egyre makacsabb
őszinteséggel mondom ki azt is,
amit máskor elhallgatnék,
mert nem akarok selyempapírba csomagolt,
szagtalan mondatokat küldeni neked,
hanem inkább vállalom, hogy a gondolataim
vad, tüskés bokorként karcolják a füled,
még ha közben attól rettegek is,
hogy te mindezt félrehúzott szemöldökkel,
szigorú, márványszobor-arcú hallgatással
méred végig, s talán elítélsz érte,
miközben én csak annyit szeretnék,
hogy lásd: nem provokálni akarlak,
hanem levetni a megfelelés poros köpenyét,
és ott állni előtted, meztelenül, esendően,
egyetlen, hosszú lélegzetbe sűrített igazságként.

Etűd egy elhallgatott mondatról

A konyhában maradt
egy félbehagyott mondat –
mint egy pohár víz az asztalon.

Nem párologott el,
csak mindketten úgy tettünk,
mintha nem lenne ott.

Este, amikor elmosogattam,
véletlenül beleütköztem.
Megbillent.

Majdnem kiömlött belőle minden,
amit nem mertünk kimondani.
Gyorsan visszaállítottam.

Jobb, ha marad még egy kicsit.
Legalább tudjuk,
hol a határ kettőnk között.

NÉVJEGY

LÉTAI ESZTER (2000, Nagyvárad) magyar nyelv- és irodalomtanár.
A Partiumi Keresztény Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán
szerzett diplomát 2023-ban.

A légzés belső udvara

Boga Júlia

IRODALOM

A levegő, amit nem fújok ki, ott marad bennem. Egy maradvány, egy el nem felejtett, megtartott mozdulat, amit nem követek tovább, mert nem szeretném megelőzni magamat. Ott maradok belül, egy udvarban, amit nem kerített senki körbe, mégis zárt, teli levegővel, saját levegőmmel. Mintha én magam is el lennék halasztva. Nem vagyok jelen a megszokott módon. A bőröm sem tart egészen össze. Belül bolyong valami, ami nem akar kijutni, mégis állandóan mozdulatlanul figyel. Nem szólalok meg, hiszen nem döntöttem el, milyen hangon akarok jelen lenni. Figyelmem is zavart, hiszen nem a láthatóra vagyok kíváncsi, hanem arra a helyre, ahol a hang is megszületik. A testem nem beszél, de mégis tudja, mikor közeledik a szó: feszültsége nem félelem, hanem előkészület egy új mozdulatra, s ilyenkor van nyitva az, ami később visszazáródik a beszéddel. A rés, a hézag, a belső udvar. Itt kezdődik minden, amit kimondanak, de amit nem mondanak ki, az is innen jön, csak a különbség az, hogy van, ami visszafordul, s van, ami egyszer megérkezik másként. Ott bent nincsenek mondatok, csak a belső légnyomás ingadozásai, a csönd, és az az érzés, hogy valami formát keres, nem nevet, nem sír, nem mondja, hogy fontos, és mégis súlya lesz, mikor megkapja a megfelelő formát.

Ez az a hely, ahol a szavak még nem öltenek alakot, csak ott lebegnek: anyagtalan tömbökként, hangtalan súlyokként. A kimondhatóság előtti derengés. A nyelv árnyéka. S így lesz légzésem belső udvara egy várakozás, ahol nincsenek kérdések, s ahol nem kívánczik semmiféle magyarázkodás.

Ebben az udvarban nem érzem magam egyedül, hiszen velem van minden elhalasztott hang, amit valaha is visszatartottam, mint egy hangtalan gyülekezet, jelen vannak, de nem követelnek semmit. Nincs bennük sürgetés, csak jelenlét. Az idő sem úgy telik itt, mint odakint: van egy belső tájolás, vannak benne árnyékos részek, ahol a gondolatok alig mozdulnak, és vannak derengő zugok, ahol időnként egy szándék pislákolni kezd. De egyik sem akar azonnal kimondottá válni. Mert a kimondás törés, kivétel, és itt bent minden még egységben van. Minden lehetséges mondat csak lehetőség, mint egy sóhaj, amit nem vált ki semmi, mégis teljesen ott van. Ebben a belső udvarban a test is másképp viselkedik: nem cselekszik, hanem emlékezik. Emlékezik arra, hogyan születnek a mozdulatok a mozdulatlanságból, emlékezik a szavak előtti csendekre, és egyetlen belégzés, hosszú évek csendjét képes magába sűríteni, s a kilégzés hiánya megőrzi

mindezt. Itt bent a nyelv még nem választott irányt, csak gyűjti önmagát. Mint egy forrás, amely még nem döntött arról, patak lesz-e, vagy eltűnik újra a föld alatt. És mégis: ebben a csendben már benne rejlik minden, amit valaha ki fogok mondani. Nem

kell sürgetni. A légzés megtartja, az udvar őrzi. És én közben tanulom, hogyan lehet létezni ott, ahol a nyelv még csak sejtés. Ahol a lélegzet nem a túlélés ritmusa, hanem egy hangtalan jelenlét, amely akkor is beszél, ha nincs mit mondania.

NÉVJEGY

BOGA JÚLIA (1998, Csíkszereda) egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte el a bölcsészkar magyar irodalom és komparatiztika szakán. Jelenleg prózaverseket publikál a *Honvilág* című folyóiratban, illetve Magyarországon és Erdélyben is jelennek meg írásai irodalmi folyóiratokban, s román nyelven is közöl verseket, prózákat.

Szélesi Sándor

Szalagofánkot süt

szalagofánkot süt nagyanyánk
fordítja forró olajban
aransárgára pirul és sóhajban
röppen lelkem föl haránt
a gránerudvarban
kert s ólak fölé

kerek malac őszi
böllér érkezését várja ősi
rítusra hull arany szikra
pörös föl nőttek a sebzésnek
örülnek hurka kolbász
sercenő levének
gőzölgő friss kenyérrel

nagyapánk kiált
egy pálinka még kell
míg engem elragad a fánk
baracklevárban úszó gyermeki pofánk
szalagos gyönyör vérzivatarban

Évszakok [felhőket nézel]

felhőket nézel
esőben függ a táj
dombok torlódnak
elmosva örvénylik
megannyi táblázott szabály
sehova visz az út patakja
és nem tudod mit láttál előbb

talán felhők szétnyíló tenger
az ég mind feketébb
lobog hajad szalagja
nincs kapaszkodni kő

[zsarátnok pattan]

zsarátnok pattan szikra száll
ellibbenő légmadár
szárnyán az éj lesben
a vörös és sárga
könnyed lángja felcsap
s visszahúz míg halovány
körében meleg kél
ellenében hátrasimító
hideg szél – nő-hal az árny

[zöld nyár]

zöld nyár langymeleg
kiégett mező liheg
gyúrt-száraz fejet
hajt pár magányos pipacs
tűz a fény
elgyengült tücsök
ciripje cserepesedik a fű tövén

Illatod

tündér arcát lány fátyol
bokorpamacsot kerek köd
síelő arcát havas
hegytetőn mézes teagőz
vesz körbe illatod
mit rám hagytál
ha lépek jön velem
fogja bal kezem
vállgödrömbe hajtja
ajkát lebbenő haját
csiklandoz lehelete

NÉVJEGY

SZÉLESI SÁNDOR (1969, Budapest) író, költő, szerkesztő, forgatókönyvíró. Közel negyven regény, kisregény szerzője, írt nagyjátékfilmet éppúgy, mint sorozatokat. A Magyar Írószövetség Sci-Fi Szakosztályának elnöke, a Történelmiregény-írók Társaságának tagja. Az újraindult *Átjáró SF&F Irodalmi Antológia* főszerkesztője. 2007-ben az Európai SF Társaság Európa legjobb SF szerzője díjat adta neki. Jelenleg Kínában él.

Szente B. Levente

Egyszer

egy barátom egyszer elmesélte nekem
azt álmodta
attól félt arra ébred meghalt
végignézte életét s végét
és hogy szörnyű érzés volt
nem értette miért sírnak körülötte
mikor nem sokára egyik a másik után jönnek
követik őt a halálba
elmennek

tudod – mondta – pedig ők is
ők is ugyanerre ébrednek egy szép reggelen

Sok lenne a miért

így ötven és valahány évesen jelentem
átvettem két vállamra helyeztem
minden utat mi előttem áll
s mi utánam jött akarva akaratlan
megkérdőjelezve
földrajzi fekvések sorstalanságát
a sok a kifogást
számadást
lehetett volna másképp

és vajon miért jutnak eszembe a régholtak
mikor élőké nem vagy egyre kevesebb
ezeket két kezemen beleértve téged
féltőn őrizném számolgatnám

csak a neveket ne
azokat ne kérd tőlem
még megértenénk egymást
sok lenne a miért
előlről kezdődne minden
így is belakjuk az összes útelágazást

így szeretünk – miközben olyanok vagyunk
mint az ég – az a gondolat hogy mindenki előtt
meztelenek leszünk
már a kezdetektől zokogunk

Tettre kész

amikor már azt sem fogom tudni
hogyan nem tudok semmit
mond akkor is fogsz szeretni

ha a jég folyók kérge régi mű
meddig él s jó velem nyűg
hordalék-émlék

kitudódnak fák szavai
de látlak-e még ál-boldogan
mint előtte soha még
tettre kész

hű varrat lesz-e
férce lélekszívemnek
örökké

A szikra ideje

Bíró Éva

ESSZÉ

Egy idős asszony mondata köré fonódik ez az írás, amely első hallásra szinte jelentéktelennek tűnik, lassan mégis jelentéssel telítődik: mindenkinben ott él egy „szikra”, egy nehezen megnevezhető belső adottság, amely nem kér igazolást, nem követel bizonyítást, csupán figyelmet és bátorságot, hogy az ember – a zaj, a sodródás és a kimondatlan engedélyekre várás ellenére – egyszer mégis élni merjen vele.

Mindenkinben van egy szikra – mondja Bözsi néni, a szemben lévő lépcsőház lakója, akit a leggazdagabbnak tartok, bár nem a szó megszokott értelmében, hanem inkább abban a nehezen megfogható minőségben, amely jelenlétként, derűként és valamiféle belső rendként veszi körül, bárhová is lép.

Kilencvenkilenc éves lesz idén, mégsem siet és nem is késik, inkább úgy halad, mintha pontosan tudná az idő helyét önmagában; megáll a virágoknál, igazít rajtuk, mintha ezzel nem csupán az ablaka előtt álló növényeket, hanem a világ finom egyensúlyát érintené meg. És amikor az emberekhez fordul, nem kérdez sokat, nem magyaráz, mégis marad utána valami: egy alig észrevehető el-

mozdulás, egy csendesebb lélegzetvétel.

Sokszor irigylem a tiszta fejét, különösen azokon a napokon, amikor bennem a gondolatok nem akarnak összeállni. Mióta a betegség miatt kivették a pajzsmirigyem, vele együtt mintha valami finom belső egyensúly is elcsúszott volna, így a mondatok gyakran már azelőtt szétesnek, hogy megszülethetnének.

Ilyenkor különösen élesen látom azt, ami benne változatlan, és talán ezért is hat rám ennyire az a mondata, amelyet szinte mellékesen, mégis teljes bizonyossággal mond ki: szavam ne feledje, gyermekem, mindenkinben van egy szikra.

A szó elsőre kicsit idegen, mégis ismerős, mintha nem is értelmezni kellene, hanem hagyni, hogy lassan helyet találjon bennünk. Ahogyan egy gondolat is képes észrevétlenül megérkezni: ahogyan a szél leereszkedik, hogy megsimogassa az arcunkat, úgy érint meg bennünket olykor egy-egy felismerés, amely nem kér bebocsátást, nem kopog, csak jelen lesz, és az a finom érintés, amelyet átad, hosszú ideig velünk marad.

De nemcsak a simogatások maradnak meg, hanem a pofonok is, amelyeket az élet oszt ki – és amelyeket gyakran magunknak köszönhetünk, mert nem jó irányba haladunk, mond-

ja a szomszédnéni, és be kell látnom, hogy ebben is igaza van. Van benne valami abból a pontos érzékelésből, amellyel egy jó anya megérzi, miért lázas a gyermeke, és nemcsak a tünetet látja, hanem az okot is, sőt azt is tudja, mikor és miért kezd lázadni.

Talán nekünk is ezt kellene megtanulnunk: nem feltétlenül a világ ellen lázadni, hanem az ellen a csendes elcsúszás ellen, amely észrevétlenül visz egyre távolabb attól, akik mindennap lehetnénk, attól az élettől, amely nem idegen bennünk, mégis gyakran elhagyjuk, a világ erősen szennyező köde miatt.

Sokszor talán valóban csak döntés kérdése, hogy az Isten adta szikrát – ezt a különös, meg nem nevezett belső adottságot – képesek vagyunk-e használni, vagy inkább kivárunk, mintha szükség lenne egy jóváhagyásra, egy alig észrevehető bólintásra, amely felment a kétely alól, és engedélyt ad arra, hogy önmagunk legyünk.

Az élet azonban ritkán bólint ilyen egyértelműen; inkább hallgat, vagy éppen ellenkezőleg, zajjal tölti meg a teret, és ebben a zajban a belső hang egyre nehezebben hallható, így az ember lassan sodródni kezd, nem látványosan, nem hirtelen, hanem szinte észrevétlenül, mintha egy idegen áramlat vinné egyre távolabb attól a parttól, ahol valójában dolga lenne.

És minél messzebb kerül, annál nehezebb felismerni, hogy nem az út veszett el, hanem a figyelem, az a fajta belső jelenlét, amely képes lenne irányt adni.

Nyolcéves lehettem, amikor Piroska tanító néni megjegyezte, hogy milyen jó újságíró lesz belőlem, mert olyan természetességgel bánok a szavak-

kal, mintha nem is tanulnám, hanem egyszerűen csak bennem lennének. Tizennégy évesen az akkori egyetlen helyi rádió műsorigazgatója már azt mondta, hogy a rádiózás lesz az én világom, mert nemcsak mondani tudok, hanem hallatni is. És később a papbácsi, akinél gyóntam, azt kérdezte, honnan van egy tizenhét évesnek ennyi szó a szájában és ennyi gondolat a fejében, mert ez már nem tanult dolog, hanem talentum.

És valóban, sokáig úgy éltem ezzel, mintha magától értetődő lenne, hogy a szó az én közegem, a hang az én helyem, és hogy az a bizonyos szikra – nevezzük akár így – működik bennem, ha hagyom.

Kamatoztattam is, ameddig az élet megadta hozzá a teret és a hangot – a rádiót, és nem kérdeztem külön, hogy ez elég-e, vagy hogy lehetne-e másként, mert a helyemen voltam, és ez a bizonyosság ritkán szorul magyarázatra.

Aztán a betegséggel, a rákkal együtt idővel valami elcsendesedés következett, amely nemcsak a testet érintette, hanem a hangot is, és így a rádió helyett a blog maradt, az írás, amely már nem ugyanaz a jelenlét, mégis ugyanabból a forrásból táplálkozik.

Ilyenkor néha felmerül bennem a kérdés: valóban ennyi lennék? Ennyi, és nem több? Vagy éppen ez az, amit nem mertem eddig eléggé komolyan venni?

Mert a magánéletben az utamat járva anya lettem, és ebben a szerepben olyan bizonyosság van bennem, amely nem igényel visszajelzést, és nem is nagyképűségből mondom, hanem inkább abból a csendes tudásból, amely akkor születik meg, amikor az ember érzi, hogy valamit jól csinál.

És mégis, amikor a saját talentumomra gondolkodom, gyakran hiányzik a bátorság, mintha az a szikra, melyet kaptam, nem lenne elég a világ mai mércéje szerint. Mintha fukar lett volna az, aki adta, mert mást nem kaptam mellé, és ha egyszer a megélhetés kérdése merülne fel, könnyen lehet, hogy éhen maradnék, mert nem értek máshoz, csak a szóhoz, annak finom szerkezetéhez, a mondatok egymásba fonódó játékához.

Közben pedig a világ megváltozott. És nem vagyok már sem nyolcéves, sem tizenhét, sőt már huszonhárom is csak egyik lábamon.

Ma már szinte mindenki beszél, mindenki tartalmat készít, mindenki ért valamihez, vagy legalábbis úgy tűnik, hogy ért, és ebben a folyamatos beszédben a szó súlya lassan elvékonyodik, a hangsúlyok elcsúsznak, a jelentések feloldódnak.

Sokan beszélnek, de kevesen szólnak.

És ebben a különbségben ott van valami abból is, hogy ki meri használni a saját szikráját, és ki az, aki inkább beáll a hangok közé, hogy ne lógjon ki.

Bözsi néni nem teszi fel így a kérdést, számára ez nem probléma, hanem adottság, amely nem igényel kü-

lön bizonyítást, és talán éppen ezért mondja olyan természetességgel, hogy nem kell életet adni érte, azt már megtették mások. Ő ezt tudja és látta. Megélte, mikor a szóért, nemzeti hovatartozásért és az életben maradásért háború folyt, és vér, éhezés volt, életek veszttek oda.

Bözsi néni szerint talán nem is maga a zaj a legnagyobb probléma, hanem az, hogy lassan megszokjuk, és már nem is keressük azt a csendet, amelyben valaha eligazodtunk. Mintha elfogadnánk, hogy így kell lennie, hogy a figyelem széttöredezett, az idő darabokra hullik, és az ember egyre ritkábban van igazán jelen a saját életében.

Pedig a jelenlét nem különleges állapot, hanem alaphelyzet lenne,

csak éppen elfelejtettük, hogyan kell benne maradni. Mindig van valami, ami elvonja, ami sürget, ami fontosabbnak tűnik annál, ami éppen történik, és közben észrevétlenül kicsúszik a kezünkől az, ami valóban számít.

Talán ezért is olyan nehéz komolyan venni azt a bizonyos szikrát, mert nem látványos, nem kér figyelmet, nem harsány, és nem illeszkedik abba a világba, ahol mindent azonnal vissza kell igazolni.

A szikra nem bizonyít. Nem kér helyet. Nem versenyez.

Csak van! És talán éppen ezért marad észrevétlen.

És talán ezért kellene újra meg tanulni észrevenni, visszatalálni ahhoz a ponthoz, ahol a dolgunk van.

Kovács Éva

Múlt-időben...

Naphosszat kisszékén kuporog
eres-érdes keze ölbe rejtve
folton folt köténye alá.
Foghíjas vén szája mozog, motyorog,
kis óra-nyíló ráncos, sötét vacok.
Fénytelen szeme, résnyi bánat.
Orra hajlott, háta görnyedt.
Cipője koszlott, térde rozzant,
korca fedi nyűgét, korát.

Század része az időnek
Parányi porszem de még élő
Tanúja múlt időknek
Pirkadatok szépségének
Születendő kis csodáknak
Csalogányok trillájának
Rét virágok illatának
Felhők fenyegető táncának
Ég megnyíló záporának
Frissen szelt kenyerek
Otthoni ízzel izennek
Bájos gyermekzsivajt
Mezítlábas tikkasztó délutánt
Ökörcsorda édes kolompját
Telihold varázsát
Tündérek szelíd érintését
Nagyapó elröppent lelkét
Falubolond énekét
Milliárdnyi csillag fényét
Hívogató égi kéket
Lajtorjáján az időnek
Vágyja álmát nyugalomnak
Égi kékbe fel a légbe
Végre megpihenni

Örülni, szeretni, más világot
Az egyszeri csodaszépet mesésen
Anyácska ölébe bújni
Öröklétbe szenderülni.

Esti szép...

Ablakok sora.
Hunyorog rémulten.
Vakablakok szeme.
Mered rám.
Nézem.
Kutatom titkát.
Pillantása jeges.
Nem küld jelet.
Részvétlen néz.
Farkasszemet velem.
Sajnálni akarom.
Taszít sötétje.
Kérdezem mi végre.
Miért néz.
Foglya sötétnek.
Van fény mi oldja.
Erősen hiszem.
Hold kél hirtelen.
Sugara villan.
Világít.
Fényesség árad.
Homályt old.
Mámoros pillanat.
Volt rémek kullognak.
Eltűnnek.
Pókhálós vén falak.
Patyolattá válnak.
Biztatnak.
Ölelnek.
Játszi fény.
Esti szép.
Hold szülte igaz.

Halált tagadó.
Irgalmas.
Élet.
Enyém.
Tiéd.
Esti.
Fény.

Szép...

Ünnepi...

Díszbe öltözött
Csillogó valóság
Nyugalmas tiszta.
Csikorog lépted alatt
Kékes fénnel oldott
Hófehér áhítat.

Hajdani tó vize biztossá fagyott
Kifeszített léte elnéző
Enged sebet ejteni
Örömköröket futó
Önfeledt lelkeknek
Szívből nevető karcsú testeknek
Ajándék nap
Mámoros jeges áhítat.

Szonáták etűdök
Dermedt remekek
Most szárnyalnak
Tar ágakkal ölelt térben
Túl az időben
Árad a hang hömpölyög
Bekerít old keserű tegnapot
Fénytelen homályt
Oldoz magányt
Esélyt adó vágyott áhítat.

Hunyorogva ébredő életek
Erővel akarattal
Most élnek percek örömet

Mint végtelen utakról
Érkező éhes vándor
Tárt ajtók előtt torpan
Lába ólom teste hely
Átlibben játszi könnyűn
Küszöbén az ígéretnek
Hárfák lágy melódiája
Hegedűk szívtépő dallama
Felkapja segíti röpíti
Önfeledt boldogság
Mámoros valóság
Örökké vágyott pillanat
Végre meglelt
Meglelt
Remélt áhítat.

Játékos

Kocka
Perdül
Forog
Kopog
Ércesen
Koppan
Rémesen
Játék
Kiszabott
Valóság
Iszonyat éled
Dermed a lélek
Roppan a lét
Várnak holnapok
Biztató ígéssel
Remélni erőt
Vidd rút terhed
Pusztító
Magány kísér
Árnyéka befed
Vakon lépdelsz
Tapogat kezéd
Támaszt keres
Matat

Követ fog
 Éle sebez
 Könnyed csorog
 Véred dermed
 Inad remeg
 Roggyansz
 Imát morzsolsz
 Vaksötétben
 Fényt kutatsz
 Reményt
 Éltetőt
 Levegőt
 Erőt
 Újra születni
 Látni
 Lenni
 Szeretni
 Nevetni
 Sírni
 Élni
 Halni
 Kockaperdűlforogkopogércesenkoppanrémesen...
 Játék
 Élet
 Lét
 Vég

KOVÁCS ÉVA Poór Lili-, Nádai-, Magyar Művészetért és Ex Libris-díjas színművész, a Szatmárnémeti Harag György Társulat örökös tagja Kolozsváron született. 1971-ben végzett a Marosvásárhelyi Színművészeti Intézetben. Ötvenöt éve megszakítás nélkül, folyamatosan játszik. Ismert és kedvelt, sokoldalú művész, minden műfajban hiteles színpadi jelenléttel, gyermekkora óta a költészet szerelmese. Színházi munkája mellett több mint három évtizede tanít szép beszédet a Művészeti Iskolában. Több szavalóversenyt zsűrizett, értékelt. Tanítványai számtalan előkelő helyezést, díjat nyertek rangos versmondó versenyeken. Többen közülük elismert művészek határon innen és túl.

Egy élet legbensőbb vallomásai

Szamos Mariann

RECENZÍÓ

Simon Magda *Euridike alászáll. Hátrahagyott versek* című kötetére már a megjelenése évében felfigyeltem a kiadó honlapján (Holnap Kiadó, Nagyvárad, 2024), és idén márciusban, a kiadó fennállásának tízéves évfordulója alkalmából rendezett estet követően haza is vittem.

Simon Magda versei kíváncsiságból, az életrajz részeként érdekelték, ennek kiegészítéseként. Nevével a húszas éveim elején találkoztam először, első választásom *A nagy futószalagon* című könyvére esett, amely a mai napig az egyik legnehezebb olvasmányélményem. Később még néhány más, ma már szintén ritkaságnak számító kötete is bekerült a könyvtáramba, részben a Nagyvárad-i Könyvmentők Egyesület gyűjtőmunkájának köszönhetően. Az utóbbi években a nagyvárad-i Ady Endre Emlékmúzeum történetét kutatva találkoztam az Ady nagyvárad-i éveiről és a Holnap Irodalmi Társaságról, valamint az emlékmúzeumról szóló írásaival. A *Holnap* évében született Simon Magda – mint oly sok elődje és utódja – maga is Ady asztalánál kezdte újságírói pályafutását, és mint minden lelkes, elszánt és lelkiismeretes kezdő (és nem csak) nagyvárad-i hírlapíró, a

publicista Adyra hivatkozott, az ő tolla volt a mérce munkája során.

Simon életrajza kiemelkedő munkássága ellenére nagyon vékonyka az interneten fellelhető forrásokban, meglehetősen keveset tudunk róla. Óriási, máig feldolgozatlan újságírói életművet hagyott hátra, mely három városhoz – Brassó, Marosvásárhely, Nagyvárad – köti őt. Mindemellett regényt és színdarabot is írt, és újabban hátrahagyott versei bizonyítják azt, hogy költő is volt.

„Hatvanéves korában – hosszú szenvedés után – a kolozsvári klinikán elhunyt Simon Magda, a romániai magyar irodalom kiemelkedő személyisége. A román írószövetség a kommunista írónőről kiadott gyászjelentésében megállapítja: Simon Magda egész életét korunk haladó eszméinek szolgálatába állította” – olvasható a mára (majdnem) teljesen elfeledett író gyászírásában (*Elhunyt Simon Magda*, in *Magyar Hírlap*, 1969. március 10., II., 59–68. szám, 8. o.). Hosszan lehetne sorolni a két világháború közötti időszak és a szocializmus évtizedeinek mára teljesen elfeledett nagyvárad-i vagy Nagyváradon alkotó (újság)íróinak neveit. Simon Magda szatmárnémeti

születésüként (1908. július 20. – 1969. március 7.) az utóbbi kategóriába sorolható, de e kötet megjelenésének köszönhetően már kevésbé tartozik az elfeledettek, remélhetőleg sokkal inkább az újrafelfedezettek közé.

A hatvanhét verset tartalmazó kötet nagyon szép kivitelezésű, és különösen azzá teszi a borítón látható, Simon Magdát ábrázoló festmény reprodukciója, mely újdonságként hat az érdeklődőkre. A Gáspárik Attila színművész tulajdonában lévő alkotást Miklóssy Gábor készítette 1959-ben.

Jelen kötet keletkezéstörténete szintén Gáspárik Attila nevéhez kötődik, aki 2023-ban, Majtényi Erik hagyatékának rendezésekor kapta kézbe a verseket tartalmazó dossziét, és kereste meg vele a nagyváradi kiadót.

A könyv szerkezete keretes, a versek a *Simon Magda, a rejtőzködő költő* című bevezető és a *Függelék* közé ágyazva helyezkednek el. Mindkét keretes részben sok információt találunk az író életére, munkásságára vonatkozóan. Gáspárik Attila fogalmazza az „előszót”, néhány újságcikk alapján állítja össze és vázolja fel Simon életének főbb szakaszait, említ és idéz is néhány Simon-cikket, például humoros, bátor kritikákat bizonyos „verselő kalózokról”.

A versek két ciklusba szerveződnek, és a szerkesztői megjegyzés szerint a dosszié eredeti sorrendjében szerepelnek a kötetben, ami nem a keletkezési sorrendet követi. Eszerint az első ciklus – *Jó éjt, királyfi* – 54 verset tartalmaz, a második ciklus – *A lágerben született versek* – 13 verset. Az első ciklus versei a hatvanas évek második felében, 1965–1968 között keletkeztek, a második ciklusban az 1945

február és május között Zittauban, a fogság utolsó hónapjaiban lejegyzett költeményeket találjuk.

A *Függelék* elé helyezve egy hasznos lista szerepel azokról a versekről, amelyek már előzőleg megjelentek különböző lapokban: tizenhat alkotás jelent meg az első, illetve három vers a második ciklusból, tehát a hatvanhétből összesen tizenkilenc költemény volt korábban publikálva, mindazonáltal meg merem kockáztatni a kijelentést, hogy amikor az olvasó a kötet végére ér, mindegyik verset első olvasatként éli meg. Végezetül hat romániai sajtóorgánium (*Új Élet, Dolgozó Nő, Utunk, Fáklya, Előre, A Hét*) válogatott cikkei mesélnek az író életéről és haláláról, így például arról is, hogy férjével együtt Nagyváradon temették el őket.

Az első ciklus versei a mára szintén elfeledett „Karácsonyi László emlékének” ajánltak, Simon férje a címbeli királyfi. Szerelem, gyász, be-

tegség, számvetés. Ezek lennének a kulcsszavak ezekhez a versekhez. Mindenekelőtt az elveszített társ iránt érzett soha meg nem szűnő szerelem, illetve a veszteség okozta mély gyász, amely a beteg Simon esetében a halálra való felkészüléssel társul. Tudatosan készült a halálra, és verseiben mintegy naplórészletszerűen vetett számot a múlttal és a jelennel (*Számadás, A nagy találkozóra*).

Minden első ciklusbeli vers témája innen fakad, a címadó vers is – *Euridike alászáll* –, amely harmadik versként szerepel, viszont ha figyelembe vesszük, hogy az első két vers jóval korábban, 1924-ben és 1934-ben keletkezett, akkor tulajdonképpen ez a harmadik nevezhető a ciklus első alkotásának. Ebben Simon az egyik legismertebb és legnépszerűbb mitológiai történetet változtatja meg: felcseréli a szerepeket. A mitológiai történetben Euridike hal meg, és Orpheusz az, aki gyászában vigasztalhatatlanul bolyong. Őt szánja meg Perszephoné, az Alvilág királynéja, és ezért hajlandó visszaengedni Euridikét az élők közé, amennyiben a visszaúton felesége mögötte halad, és Orpheusz nem néz hátra, míg fel nem érnek a napvilágra. Orpheusz azonban a figyelmeztetés ellenére hátrafordul, és másodszorra is elveszíti Euridikét, aki lassan „füstté oszlik, hűvös árnyékká” válik. Orpheusz „sorsa ezután a magány, nem kellett neki többé a szerelem”. (*Orpheusz és Eurüdiké*, in Trencsényi-Waldapfel Imre, *Görög regék*, Kriterion Könyvkiadó, 1990, 330–333 o.). Simon Magda versében ezzel szemben Orpheusz hal meg, az ő halála egyszeri és megmásíthatatlan, ahogyan Simon Magda és Karácsonyi László

szerelme is megismételhetetlen kötelek volt. Ahogyan a *De profundis* című versben írja: „Elvégeztetett, mert ahogyan / csak egy asszonya lehet az igaz férfinak, / az asszony is csak egyszer szerethet igazán, / s minden egyéb cifraság, játék”.

Nagyon sok bensőséges életrajzi adatot találunk a versekben személyes tárgyak, közös szokások felidézése és ezáltal megörökítése által, mindenekelőtt a házban, közös otthonukban, ahol Simon Magda egyedül folytatja az életet, de egy pillanatra sem hagyják nyugodni az emlékek, egész nap elhunyt férjére gondol (*Reggel, Délelőtt, Délben, Délután, Este, Éjszaka*).

Számot vet ugyanakkor meghurcolt életével, a náci haláltáborokat túlélők terhével és a hazatérés kérdéseivel. Simon Magda Nagyváradra tér haza, és ezzel a számára egyszerre „áldott-átkozott” várossal is elszámol, mely kivetette magából, majd ismét befogadta (*Várad sirató*).

A *lágerben született* versekben családjához szól, halott édesanyját (*Any*) és édesapját (*Apa*) idézi meg; húgát, Klárit, akivel „együtt bolyongott a kolduscsapatban”, „szörnyű mélységek felett járva” (*Klári*); férjét, akihez visszavágyik (*Levél az uramhoz*); ön-életrajzát is versbe szedi (*Curriculum vitae*), melyben úgy gondol magára, mint „egy szám a tömegben”, mint aki tudja, „mit jelent elnyomottnak lenni”. Felvillantja az elképzelhetetlen szenvedés módozatait és a túlélés kulcsát, a hazatérni, az élni és szeretni akarás vágának erejét.

A *Függelékben* megtalálható (105–106. o.), Huszár Sándornak adott interjú (*Az író asztalánál Simon Magdával*, in *Utunk*, XXIII., 44. szám,

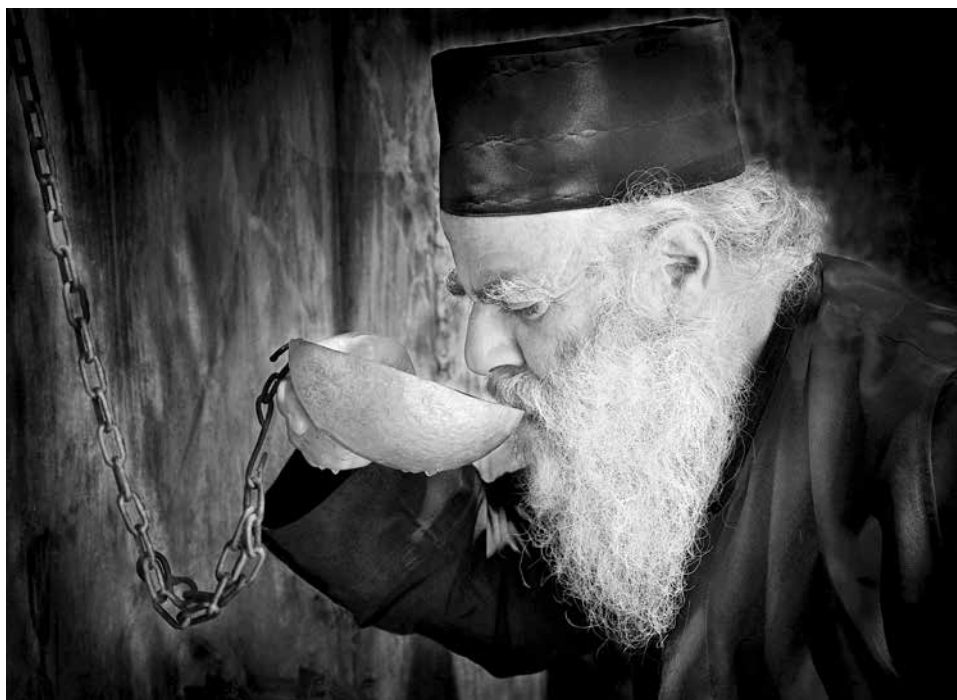
1968. november 1., 4. o.) később kötetben is megjelent (*Az író asztalánál. Beszélgetések kortárs írókkal*, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969, 319–327. o.). Ebben Simon egyedüli nőként szerepel a harmincnycs meginterjúvott között (magát a kérdezőt is ide számítva), és a Huszár által feltett utolsó kérdésre válaszolva, egy kiadási lehetőség tervét is bemutatva, megfogalmazza saját gondolatait a verseiről:

„– Az Utunk néhány hónapja hozta Hideg március című versedet. Mit jelent ez? Visszatérést a kezdethez?

– Inkább közeledést a befejezéshez... Egyébként számomra is meglepetés és bizonyos értelemben nagy öröm, hogy versben is ki tudom fejezni magam. Meghatott az Ifjúsági Könyvkiadó azonnali érdeklődése is. Be kellett vallanom, hogy már együtt

van egy kis kötetre való vers, a Hideg március hangnemében. De hogy lesz-e könyv belőle, még nagy kérdés, íróbarátok véleménye s még más megfontolások döntenek el, hogy közreadom-e életem legbensőbb vallomásait”.

A kiadás körül később problémák merültek fel, melyekről a verseket tartalmazó dossziében egy levél is tanúskodik. Domokos Géza 1975. február 27-én keltezett, Simon Magda húgának, Simon Klárinak címzett és a Kriterion Könyvkiadó levélpapírjára lejegyzett soraiból kiderül, hogy a Majtényi Erik által megjelentetésre szánt kézirat publikálása „kiadói dilemmák” miatt késett, és végül meg is hiúsult. Jelen kötet függelékében megtaláljuk a dosszié fedőlapjának, a *Váradí sirató* című versnek és Domokos levelének reprodukcióját is.

A levél szerint „javítani” kellett volna a verseken, tehát „lezárt művek, írások kozmetikázására” vonatkozott a dilemma problémája, mely azonban – Domokos szerint – ellenkezett volna „a kultúra, az irodalom erkölcsével”. Simon saját kétségei is magyarázatul szolgálhatnak erre a dilemmára, bár általában nem a költő dönti el, hogy jók-e a versei, hanem az olvasói, illetve mindenekelőtt a szerkesztő(i). Úgy tűnik, a hetvenes években mégsem találták elég jónak Simon Magda verseit.

Gáspárik Attila néhányat talált „remekbe szabott”-nak az általa írt „felvezetőben”, nem hozzáértőként, hanem nagyváradi lokálpatriótaként, különösen a *Váradí sirató* című vers hatására. Jómagam – szintén nem

hozzáértőként és abszolút szubjektív véleménnyel – nagyon jóknak találtam a verseket. Mindegyiket. Véleményem szerint számunkra, olvasók számára egy a fontos: Simon Magda leírta ezeket a verseket, (nem csak ő) gondolkodott a megjelentetésükön, és bár a kezdeti egyeztetésekhez képest csak évtizedekkel később jelentek meg, egy megrázó élet valóban „legbensőbb valóságai”, amelyeket felkavaró élmény olvasni. A jelenleg vékonyka életrajz részeként, az életmű minél teljesebb összeállítása szempontjából a versek ismerete és megismertetése kulcsfontosságú mind helytörténeti, mind irodalomtörténeti vonatkozásban, ezért örömdetes, hogy a kezdeményező és a kiadó munkatársai a megjelentetés mellé álltak.

Varga-Göcz Nikolett

Madárlak

A szabad madár:
messze röpül egyedül,
s ha elesik

nem látja senki.
Ha a végtelenbe száll,
nincs dicsekvése.

Magának épít
sikert, fészket, holnapot.
Gondolatait

Nem osztja mással.
Beomlik kemény fészke a
magány követől.

Messzi táj hívja,
hogy pacsirta legyen. Így
elraktározza

Az otthon minden
zamos és bánatos
emlékét magába.

Fészke ez lesz már:
az ismeretlen távol.
Reménységet ad:

kiemelkedik
a szürke izoláltságból.
Magára marad,

vagy társakra lel?
Fut fejében e
szorongató gomolyag.

És nincs végfonal.

Párhuzam

Halkan pihegő növények,
felfele kúszó páratartalom,
lassan nyújtózkodó száraz,
föld alatt kúszó táplálkozás,
sercegő jóllakottság,
gyökerekben való megújulás.
Zöld nyugalom.

Négy kar összefonódása,
párhuzamos lélegzetvételek,
álmos pillanatok,
a gyertya gyenge fényének figyelése,
némán mormogott mondandók,
a lét másként tapasztalása.
Esti nyugvópont.

Fehéren hagyni

Írnék a naplómbe, de nem merek...
Majd írok, ha a tegnapi énemnél jobbra válok.
De ma még nem.
Az éteri fehéret nem öntöm el kék panasszal, átlátszó sóhajjal.
A párna a szemem alatt elázhat,
de a papír fehéren marad.
A papíron értékes emberi lábnyomot kell hagyni,
ahogy a szívembe is, csak simogató szavakat.
Ha vésőt kapsz kezedbe, a jót ültess mélyre,
a rosszat véletlenül mindig beszippantja.
Úgyhogy többé nem kap bárki vésőt.

A naplómbe csak magyarázó és következtető kötőszókat
használok,

hogy megértsek, ne ellenkezzek, és ne fűzzek tovább.
A naplómba a hálát írom,
a panaszt meghagyom a füstölgő szavaknak.
Az írás megmarad.
És benne az, amiből növekedhetnek majd.
Egyesek szerint mindenki tabula rasa,
én meg nem akarok befeketíteni
még nem dobbanó szíveket.

A föld zöld marad, az ég kék,
a legtisztább,
mert, ha ma nem adom tovább,
akkor holnapra megszűnik a nyomasztó szürkeség.

VARGA-GÖCZ NIKOLETT (2003, Nagyvárád) jelenleg a Partiumi Keresztény Egyetem Többsz nyelvűség és multikulturalitás mesterszakos hallgatója. Eddig az *Újvárád* és a *Sugárút* hasábjain közölt. Jelenleg Szilágykrasznán él. Örül, hogy a verseit olvasod.

A legnagyobb boldogság jó fotótémát találni, egyedi kompozíciót létrehozni

Háromszoros világbajnok a fotóművészetben

Tóth Hajnal

PORTRÉINTERJÚ

Csodálatos elismerésben részesült a marosvásárhelyi születésű, Mosonmagyaróváron élő fotóművész, KEREKES ISTVÁN, amire még nem volt példa a fotóművészet történetében: a 2025-ös esztendőben elért eredményei alapján harmadjára is elnyerte a *Best of the Best* (A legjobbak legjobbjá) címet a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetségtől (FIAP). Háromszor, még hozzá három egymást követő évben eleddig még soha senki nem nyerhette el a FIAP legrangosabb elismerését, a *Best of the Best* címet. A fotóművész augusztusban veszi át a díjat, mégpedig Braziliában, Rio de Janeiróban. Lapunk szerkesztősége is nagy-nagy örömmel értesült a hírről. Folyóiratunkban több alkalommal is közzeltünk róla riportot, kétszer volt a lap vizuális művésze, a mostani a harmadik felkérés, amelynek eleget tett. Kerekes Istvánnak rendszeres rovata van a *Várad* kulturális folyóiratban, az olvasók a *(Fény)képes krónika* révén minden hónapban találkozhatnak fotográfiáival (portrék, szociofotók) és történeteivel. Mostani beszélgetésünk során arról mesélt lapunknak többek között, hogy mi mindent jelent számára ez az elismerés, meg persze szó esett fotós vándorutakról, megindító helyzetekről, művészetről, inspirációról, az egyediség fontosságáról.

A legjobbak legjobbjá – valóra vált álom

„Teljesen elérzékenyültem, amikor március 18-án megkaptam e-mailben a FIAP (Fédération Internationale de l'Art Photographique) hivatalos érte-

sítését. A szövetség elnöke, Riccardo Busi is nagyon szép, elismerő szavakkal köszöntött. Óriási megtiszteltetés ez számomra, hihetetlenül felemelő és örömteli érzés” – mesélte lapunknak Kerekes István. Amikor 2021-ben még „csak” a világ máso-

Kerekes István tavaly ősszel Kínában vette át a jól megérdemelt díjakat

dik legjobb fotósa lett, úgy érezte, ez nagy szó, fantasztikus dolog, és ha még jobban odafigyel, még többet és még jobban dolgozik, akkor egyszer... talán-talán lehet majd első is. Nos, az álom valóra vált. Néhány év múlva valóban első lett, a világ fotóművészeinek legjobbjá, aztán másodjára is sikerült! Első magyar fotóművészként és az eddigi legfiatalabbként a kínai Csangsában vette át 2025 szeptemberében a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) *A világ legjobb fotóművésze (Best of the Best)* kitüntetését a 2023-as és 2024-es év eredményei alapján. Ama tény, hogy most harmadjára is elnyerte e címet, a nemzetközi fotóművészet

történetében mérföldkövet jelent, hiszen ő az egyedüli fotóművész, aki háromszor bizonyult a legeslegjobb-nak a nagyvilágon.

Persze a díjak, elismerések nem hullnak csak úgy az alkotók ölére. A FIAP a legfontosabb fotóművészeti szervezet, amely nemzetközi szinten koordinálja és minősíti a pályázatok, szalonok, tárlatok. A *Best of the Best* cím nem csupán egyetlen, jól sikerült fotográfiaért jár, hanem egy egész év teljesítményére fókuszál a zsűri, és a fotográfusok különböző, a FIAP által patronált pályázatokon elért eredményeit gyűjtik be, azokat összesítik. A díj hosszú, többlépcsős folyamat eredménye, kiemelkedő

szakmai és fotóművészi tevékenység elismerése. A szakmaiság és tehetség mellett szerteágazó és türelmet, szorgalmat igénylő tevékenység szükséges ahhoz, hogy valaki helytálljon ebben a versenyben.

A FIAP által patronált fotópályázatok közül tavaly Kerekes István nyerte meg a legtöbbet: nyolcvankilencet – négy kontinens harmincegy országában. Erős volt a mezőny, a top 2-ben egy hongkongi fotóművésszel versengett, Kerekes István úgy vélte, valószínűleg a versenytárs nyeri el a címet. Ám nem így lett...

Rajta kívül csak négy fotósnak sikerült kétszer szert tenni a *Best of the Best* címre, ezért már a duplázás is rendhagyó volt. A triplázás pedig még soha senkinek sem sikerült ... mostanáig. A mérce magas, ám mindez nagyszerű példa arra, hogy magyar művészként is ilyen eredmények érhetők el a nemzetközi élvonalban.

Amikor tavaly nyáron beszélgettünk, a kérdésemre, miszerint a *Best of the Best* kétszeri elnyerése után mi jöhet még, Kerekes István azt válaszolta: „Eljátszottam a gondolattal, hogy mi volna, ha egyszer megszerezném a címet harmadjára is, ami még senkinek sem sikerült... Viszont világéletemben soha nem voltam elégedetlen semmivel. Tehát ha ennyivel maradnék, már bőven hálás lennék az életnek...”

És most ez a pillanat is eljött, Kerekes István túlszárnyalta önmagát, a saját eredményeit... Augusztus elején Brazíliába utazik, a díjátadó gála Rio de Janeiróban lesz, a FIAP 37. világkongresszusán. Ez külön öröm számára, mert szereti a Bud Spencer és Terence Hill-filmeket, egyik kedvence a *Nincs kettő négy nélkül*, aminek riói

vonatkozása van. A riói találkozó során ellátogatnak Brazília legrégebbi szambaiskolájába, meg még föllehetően rengeteg érdekesség a fotós napok programjában. A kongresszus utolsó előtti napjának estéjén ejtik meg a díjátadó ünnepséget. Erről is lesz majd mit mesélni...

A mércém alá nem megyek

Az alkotó hangsúlyozta: rendkívül ösztönző ez az elismerés, óriási motivációt jelent. „Beigazolódik az, hogy amit csinálok, az jó, és folytatom az utamat.” Tíz esztendővel ezelőtt egy témáról, eseményről készített száz-kétszáz fotót, mostanság pedig húsz-harminc képet, ám ezek már jóval minőségibbek, mint a régebbi felvételek. „A mércém alá nem megyek.”

Kerekes István megfogalmazása szerint: a sors hozza neki a témákat. Mindmáig rendszeresen jár Romániába, fotós körútjain barangol Máramarosban, Kolozs, Fehér és Maros megyében, a székelyföldi Hargita és Kovászna megyékben. Folyamatosan keres és talál új témákat, kihívásokat. Vérbeli fényfestőként mindenik képe egy-egy vizuális mese, különös történet, néha ballada, némelykor megkapó portré, máskor meg mélyszegénységet ábrázoló, szívszorító szociofotó. Lett légyen szó sport- vagy sajtófotóról, portréről vagy természetfotóról, mindig az egyediséget keresi. Emberábrázolásai rendkívül szuggesztívek – egyebek mellett azért, mert a megörökített alany lelkivilágát tükrözik.

István egy-egy zárandokútja során akár 25 kilométert is megtesz gyalogszerrel, még hozzá annak reményében, hogy rábukkan valami igazán

A művésznek 2025 őszén Kínában volt egyéni kiállítása

jó, megismételhetetlen fotótémára. A gondviselés jóvoltából mindig talál valakit-valamit: érdekes arcokat, furcsa élethelyzeteket, varázsos vagy éppenséggel megdöbbentő pillanatok. Megtalálja az összhangot a Maros megyei pásztorokkal, a Küküllő menti nyomortanyákon élő roma családok ágrólszakadt gyerkőceivel, a máramarosi ortodox szertartások áhítatába merülő parasztemberekkel, mint ahogy koldusokkal, hajléktalanokkal csakúgy, mint az indiai biciklijavító műhelyben tüsténkedő öregapóval, vagy a máramarosi falucskában hintázó szöszke leánykával, Jelenával. Egyébiránt a kislány *Yelena* címet viselő portréja bejárta a nagyvilágot, rengeteg pályázat fődíjasa lett. Az az arckép úgymond a kabalája lett Kerekes Istvánnak. Persze sok más fotográfiát is említhetnénk, ami szakajtónyi díjat nyert el különféle pályázatokon.

Fotós útjai során nemegyszer megtapasztalta, látta már, milyen a nyomorúság, a nélkülözés. Hogy mi volt a legmegdöbbentőbb számára? „Mindenik eset megérinti a lelkemet, még ha egy idő után valamelyest meg is edződik az ember. Hogy példát is említsek: 2017 telén, épp szenteste napján, december 24-e délutánján a Küküllő mentén járkáltam. Séta közben rátaláltam egy tanyára, s az egyik kunyhóból aprócska cigány lányka szaladt ki egy szál nyári pólóban. Azt mondta, megy egy kicsi tűzifáért. Ez azt jelentette, hogy a ház körüli nádasból szedett pár nádszálat. A testvérei is kijöttek, akik már rendesebb öltözékben voltak, mondták, hogy a kicsi nem szeret felöltözni. Amikor az anyjuk is megjelent egy pántos trikóban, érdeklődtem tőle a kislány felől, mire rögvest azt az elutasító választ adta, hogy ne mind kérdezősködjek, vagy tűnjek el, ne fotózzak. Ők szeret-

I Mozzanat a Kínában megtartott ünnepségről

nek ilyen könnyű gúnyában járni, és kész. És amúgy tényleg: benn a kunyhóban egy helyütt a segélyből kapott ruhák ott álltak a plafonig. Indiában meg jártam kisebb városnyi területű nyomornegyedben, ahol a legalacsonyabb kaszthoz tartozók élnek. Láttam, amikor billenős teherautóból dobták ki nekik az ingyenrizset. Ezek a szegénység arcai. Mindenütt ugyanaz, és mégis más...”

Alkotóerő és folyamatos megújulás

A továbbiakban arról kérdeztem Kerekes Istvánt, hogy van-e fotóművész példaképe a régebbi időkből vagy a közelmúltból? Hatott-e valaki a művészetére, mindamellett, hogy megvan a saját, semmivel sem összetéveszthető stílusa, s a maga útját járja? „Steve McCurry amerikai fotós munkássága ösztönző volt számomra. Olyan ikonikus fotói vannak, mint például a világhírűvé vált Afgán lány. A *National*

Geographic hasábjain is láthatjuk az alkotásait. Ugyancsak hatott rám a németországi Manfred Kriegelstein, aki a szegény közösségekben élő embereket fotózza, s érdekes, ahogyan elkapja, megörökíti az arckifejezéseket. A marosvásárhelyi Haragos Zoltán fantasztikus fotókat készített cigány kolóniákról. Különleges finomsággal, érzékenységgel fotózta meg az ott élő romákat és mindennapjaikat. Őt ismertem személyesen. Tőle sokat tanultam. E három művész hatása elegendő volt ahhoz, hogy elinduljak jó irányban. Aztán említeném még a magyarországi természetfotósokat, akik, nyugodt szívvel mondhatom, a legjobbak a világon, tarolnak a természetfotó-pályázatokon.”

Hogy Kerekes István miként látja a fotóművészet jövőjét? És szerinte manapság hol helyezkedik el a fotóművészet a kulturális palettán? „A fotóművészet állandóan fejlődik, mióta csak létezik. A klasszikus fotóművészet maradandó alkotásokat hozott létre.

Hogy mivé fejlődik a fotóművészet, azon is múlik, mennyire gondolkodnak kreatívan a fotósok. A FIAP pályázataira továbbra is tilos a mesterséges intelligencia használatával készült képekkel jelentkezni. Ha rajtakapnak valakit, azonnal kizárják egy életre. A saját alkotóerő a lényeg, amikor a nullából kreatívoskodszt ki valamit. Amikor olyan kompozíció jöhet létre, ami megállásra, töprengésre késztet. A folyamatos megújulás fontos. Ezekben látom a fotóművészet jövőjét.”

Ráérezni, egy húron pendülni

Kerekes István általában véve derűs és lelkes. Hogy mi az, ami újra és újra lendületet, inspirációt ad? „A legnagyobb boldogságot az adja nekem, amikor találok egy érdekes témát, lefotózom, és aztán sikerül megvalósítani egy semmivel össze nem téveszthető kompozíciót, unikális fényképet, sajátos eredményt. Amikor jellegzetes arcokról készíthetek portrékat.” Örömmel újságolta, hogy áprilisban, amikor Marosvásárhelyt tartózkodott, a város egyik központi negyedében, ahol ő maga is született, a Kövesdombon bukkant rá véletlenül

egy egészen fiatal leányra, aki két kicsi gyermekkel, egy fehér kiskutyával és egy kisszekérrel koldult a városrészben, s Istvánnak alkalma adódott lefotózni a kicsiny kompániát. Kövesdombon még sosem készített szociofotót, ezért ez most különös öröm számára, s reméli, jó lesz majd a kompozíció...

Kerekes István művészetében ropant fontos a lélekábrázolás, a humanizmus, a természetszeretet, az ember és állat közötti kapcsolat, harmónia. Minden fényképe tükrözi az alany lelkiállapotát, jellemét, és mindenik kompozíció erős hatással bír a nézőre, hangulatokat, érzelmeket közvetítenek a fotográfiák. „Azonnali kölcsönhatások ezek. Igyekszem visszaadni az érzéseket, ábrázolni a jellemvonásokat, megjeleníteni a jellegzetességeket. Ahhoz, hogy létrejöhessen valami kivételes, valami utánozhatatlan, egy húron kell pendülni, szükséges valamiféle kölcsönös rokonszenv.”

Személyében olyan fotóművészt ismerhetünk meg, akinek nincs szüksége hangzatos című projektekre. Garabonciásként vándorol, figyel, fotózik, játszik és mesél fények-árnyékok mágijával.

(FÉNY)KÉPES KRÓNIKA

Egyedül nem megy a rakottkrumplizás sem...

Kerekes István

KULTÚRA

Egy forró júliusi napon a Maros parton bókászta, és egyszer csak találtam egy tanyát. Háromtagú csapat, két fi-

vér, egy tizennyolc év körüli siheder, egy tizenkétévesforma fiúcska s egy kamaszlányka volt ezen a tanyán, egy

NÉVJEGY

KEREKES ISTVÁN (1977, Marosvásárhely) Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal rendelkező magyar fotós. Első magyar fotóművészként és az eddigi legfiatalabbként a kínai Csangszában vette át 2025 szeptemberében a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) *A világ legjobb fotóművésze (Best of the Best)* kitüntetését a 2023-as és 2024-es év eredményei alapján. És amire még nem volt példa a fotóművészet történetében: a 2025-ös esztendőben elért eredményei miatt újból, harmadjára is *A legjobbak legjobbjának* választotta a FIAP. Három egymást követő évben eddig még soha senki nem nyerte el a rangos *Best of the Best* címet. 2018 augusztusában átvehette az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. 2021-ben a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. *Yelena* című világrekorder fényképe ez idáig közel 700 díjat nyert el 6 kontinens 62 országában. 2022 novemberében Nagyváradon volt egyéni kiállítása az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. 2025 nyara óta Marosvásárhely díszpolgára. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

kecskenyájra felügyeltek. Jó sok jószág volt a nyájban, legalább ötszáz kecske. Elbeszélgettünk kicsit, fotóztam őket, elmondták, hogy Fehér megyéből jöttek a Maros mentére pásztorkodni. A legkisebb fiúcska beinvitált a kalyibába, mert az egyik kecske lebetegedett, s ott istápolta gyengélkedő négylábú cimboráját. Mondta, fényképezem le őket ott is. Telt-múlt az idő, a legényke megéhezett, s előszedett egy lábos

rakott krumplit. Elmondhatom, hogy egy tálból, vagyis inkább egy lábosból rakottkrumpliztak a kecskével. Együtt falatoztak. Volt, amikor a kezéből etette a kis jószágot, volt úgy, hogy villával adogatta neki a falatokat, s előfordult, hogy a kiskecske nemes egyszerűséggel, csak úgy, ni beleevett a lábosba... Olyan jóízűen s jókedvvel lakmároztak, hogy azóta is eszembe jut ez a jelenet, amikor rakott krumplit eszem.

Zarándokok, királyok, költők – Nagyvárad ezer éve

Mindennapok a város történetében (1. rész)

Imre Zoltán

TANULMÁNY

A történeti identitás olyan érzékelhető és gyakorlatba ágyazott jelenségekben formálódik, mint a hangzó környezet, az étkezési szokások, a rituális cselekvések, a gyász és az ünnep közösségi formája. Módszertanilag a sorozat a történeti antropológia, a hangantropológia és a rítuselmélet eredményeire támaszkodik. A liturgikus ének, az udvari muzsika, a zarándokének vagy a népi dallam a hatalom, a közösségi identitás és a transzcendenshez való viszony artikulációja.

A vizuális kultúra és a gasztronómia elemzése szintén strukturális szerepet kap. A képi reprezentációk, a szakrális tárgyak, az épített környezet, valamint az étkezéshez kötődő normák és tabuk a társadalmi rend materiális és szimbolikus képeződései. A test ebben a megközelítésben kulturálisan konstruált

tér: a hit, a vágy, a fegyelem és az emlékezés metszéspontja. A sorozat nem lineáris narratívát kíván létrehozni, tulajdonképpen a tematikus metszetek mentén vizsgálja a város ezeréves történetét. Az egyes fejezetek a szentség, a hatalom, az intimitás és az emlékezet kategóriáin keresztül szerveződnek, amelyek minden korszakban eltérő formában jelennek meg, mégis folyamatosan alakítják Nagyvárad kulturális önképét.

A sorozat célja: egyrészt történeti rekonstrukció, másrészt reflexió arra, miként válik egy város hangzó, látható és érzékelhető tapasztalatok összességévé. Nagyvárad ebben az értelmezési keretben dinamikus kulturális organizmus, amelyben a hit, a fegyelem és a vágy nem periférikus jelenség, a történeti változások egyik meghatározó dimenziója.

I. fejezet

Európa és Bizánc a XI. században

A XI. század Európája mélyreható átrendeződés korszakát éli. A Karoling örökség felbomlása után új királyságok konszolidálódnak, megerősödik a Német-Római Császárság, a pápaság reformmozgalmakon keresztül próbálja visszaszerezni spirituális és politikai tekintélyét. A gregorián reform az egyház autonómiáját hangsúlyozza, az invesztitúraharc a világi és egyházi hatalom viszonyát rendezi át. Kelet felé a Bizánci Birodalom a makedón dinasztia örökségére építve még jelentős hatalmi tényező. Konstantinápoly kulturális, teológiai és gazdasági központ, ami meghatározza a Mediterráneum és a balkáni térség politikai egyensúlyát. A 1054-es egyházszakadás formálisan is rögzíti a latin és a görög kereszténység közötti törést, amely identitásformáló hatással bír mindkét térségben. Ebben a dinamikus, sokközpontú Európában a Magyar Királyság köztes pozíciót foglal el. Nyugati keresztény királyságként integrálódik a latin Európába, földrajzi elhelyezkedése révén állandó kapcsolatban áll Bizánccal és a keleti régiókkal.

Szent László: királyi szentség és államszervező erő

Szent László (1046–1095) uralkodása a magyar királyság stabilizációjának időszaka. Trónra lépése dinasztikus konfliktusokat követ, hatalmának megszilárdítása jogi,

katonai és vallási eszközökkel történik. Törvényalkotó tevékenysége a társadalmi rend megszilárdítását szolgálja: a magántulajdon védelme, a keresztény erkölcsi normák betartatása, a közbiztonság erősítése mind az államiság intézményesülésének része. László alakja már életében hősi és vallásos narratívák tárgyává válik. A lovagkirály eszménye a nyugati keresztény királyideálhoz kapcsolódik, miközben sajátos közép-európai karaktert ölt. Személye a hatalom és a szentség összekapcsolódását testesíti meg, halála után pedig kultikus jelentőségre tesz szert, sírja zarándokhellyé válik.

Történeti szempontból László szerepe kettős. Egyrészt államszervező uralkodó, aki a belső rendet konszolidálja, és a határvédelmet erősíti meg. Másrészt szent királyként a legitimáció új formáját hozza létre: a politikai autoritás spirituális dimenzióval egészül ki. Társadalomtudományi nézőpontból ez a királyi szentség a közösségi identitás stabilizáló tényezője. A kultusz a kollektív emlékezet strukturáló eleme lesz.

A XI. század végén a Magyar Királyság és Bizánc kapcsolata nem kizárólag diplomáciai természetű, kulturális és dinasztikus szinten is megvalósul. A határ menti térségek, különösen a Balkán régiója folyamatos katonai és politikai mozgások tere. László külpolitikája figyelembe veszi a bizánci erőviszonyokat. A magyar állam pozíciója a latin és a görög kereszténység határán stratégiai jelentőségű. A dinasztikus házasságok ebben a kontextusban a politikai stabilitás eszközei.

Szent Piroska (Eiréné): dinasztikus híd Kelet és Nyugat között

Szent Piroska, bizánci nevén Eiréné (1088 körül – 1134), Szent László leánya, II. Ióannész Komnénosz bizánci császár felesége. Házassága nem pusztán családi döntés, tulajdonképpen egy nagyon fontos geopolitikai stratégia. Piroska Konstantinápolyba való kerülése a két hatalmi centrum közötti kapcsolatok megerősítését szolgálja. Eiréné császárnéként jelentős karitatív és vallási tevékenységet folytat. A Pantokrátor-monostor alapítása a bizánci vallásosság és uralkodói reprezentáció összefonódását mutatja. Piroska szerepe túlmutat a dinasztikus reprodukción: a női uralkodói jelenlét kulturális és spirituális dimenziót kap.

Társadalomtudományi szempontból Piroska alakja a középkori női hatalom egyik modellje. A császárné mediátori szerepet tölt be udvar, egyház és jótékonyági intézmények között. A női vallásosság és politikai reprezentáció összekapcsolódik. A személy itt dinasztikus és spirituális jelentéssel bír: az anyaság a birodalmi kontinuitás biztosítója.

Szentség, dinasztia és kulturális szövetség

Szent László és Szent Piroska története a XI–XII. század fordulójának európai struktúráiba ágyazódik. A királyi szentség és a bizánci császári reprezentáció különböző kulturális mintázatokat követ, mégis közös alapra épül: az uralkodói hatalom transzcendens legitimációjára.

Szent Piroska

A magyar királyság ebben az időszakban nem periférikus térség, aktív résztvevője az európai politikai és vallási folyamatoknak. A dinasztikus kapcsolatok révén a kulturális összkép kézzelfoghatóvá válik. Liturgikus gyakorlatok, művészeti formák, udvari szokások és teológiai eszmék áramlanak a térségek között. László szentsége a latin kereszténység keretében formálódik, Piroska bizánci szentsége a keleti ortodox hagyományba illeszkedik. A két életút mégis közös metszéspontot képez: a politikai hatalom és a spirituális tekintély összekapcsolását.

A későbbi századokban Szent László a magyar nemzeti identitás egyik alappillére lesz. Legendái, ikonográfiaja és kultusza a közösségi emlékezet meghatározó elemei. Szent Piroska

alakja a magyar–bizánci kapcsolatok emblematisz figurájává válik.

Modern történeti és társadalomtudományi megközelítésben mindkét személyiség a középkori hatalom és vallás összefonódásának példája. Életútjuk rávilágít arra, miként működik a dinasztikus politika, hogyan válik a női uralkodói jelenlét kulturális erővé, valamint miként strukturálja a szentség narratívája a kollektív identitást.

A lovagi eszmény öröksége

Szent László alakja összekovácsolta a katonai helytállást, a törvény iránti szigort és a keresztény alázatot. A középkori magyar társadalomban a lovagi erények mintájává vált: bátorság, hűség, igazságosság, Isten iránti odaadás. Kultusza túlmutatott a királyi udvar falain. A falusi templomok freskói, a zárandokénekek, a népi mondák mind azt bizonyítják, hogy alakja mélyen beépült a kollektív emlékezetbe. Nem csupán történelmi személy maradt, hanem élő példázat.

A lovagkirály öröksége ma is arról beszél, hogy a hatalom értéke a szolgálatban rejlik, az erő igazi célja a védelem, a törvény rendeltetése az igazság. Ez az a hármas egység – kard, törvény és hit –, amely Szent László alakját évszázadokon át a magyar történelem egyik legtiszteltebb alakjává emelte.

Szent László és a (Szent) város születése

Szent László király püspökségalapítása és temetkezési helyének kijelölése a várost a magyar királyság egyik

meghatározó szakrális központjává emeli. A király nyughelye az ország egyik legfőbb spirituális centrumává teszi Váradot: a sír köré szerveződő kultusz a városi identitás alaprétéget képezi. A szentség intézményesülése rituális gyakorlatokon keresztül valósul meg. A zárandoklat nem csupán vallásos tendencia, sok esetben társadalmi mobilitási forma. A távoli régiókból érkező hívek jelenléte új gazdasági, kulturális és kommunikációs hálózatokat hoz létre. A csodák narratívái szóbeliségben terjednek, majd liturgikus és krónikai szövegekben rögzülnek, ezzel kanonizálva a hely kivételes státuszát, amely Nagyváradot szent várossá formálja.

Szentség és test: A sír érintése, az ereklyék közelsége, a térdelés, a böjt vagy a zárandoklat fizikai megterhelése mind a hit gyakorlati dimenzióját erősítik. A gyógyulásról szóló beszámolók a szent közbenjárását a test állapotváltozásában teszik láthatóvá. A betegség értelmezése egyszerre teológiai és közösségi kérdés. A szenvedés próbatételként jelenik meg, a gyógyulás a kegyelem jeleként. A hivatalos egyházi struktúrák és a népi hiedelmek kölcsönhatásban alakítják a vallási gyakorlatot. A városi térben így egymás mellett léteznek intézményesített rítusok és informális gyógyító praktikák.

A viselet mint rang és életforma Szent László korában: A 11. század végén, Szent László király idején az öltözködés többlet jelentett pusztá ruháztatnál. A viselet a társadalmi helyzet, az anyagi erő és az életforma egyértelmű jelzője volt. A ruhák szabása, anyaga és díszítése pontosan megmutatta, ki melyik réteghez tartozik.

Ebben a korban Várad megerősített várként és kisebb királyi központként működött. A vár falain belül jelen volt az udvari és nemesi viselet teljes pompája. Az egyházi személyek és udvari alkalmazottak öltözete is követte az udvari rendet.

Királyi udvar és főnemesség: Az udvarban a ruházat a rang látványos kifejezője volt. A férfiak hosszú, testhez simuló tunikát viseltek, amelyet öv fogott össze. Alatta finom len- vagy gyapjúinget hordtak. A gazdagabbak öltözkédését bársony, selyem és prém díszítette, lábukon díszes bőrcsizma volt. Ünnepi alkalmakkor süveg került a fejükre.

A nők hosszú, bő szoknyát és köpenyt viseltek, gyakran övvel rögzítve. A ruhák nyak- és ujjszegélyét hímzés ékesítette. Fejüket fátyol, lepel vagy díszes sapka fedte. Az élénk színek – vörös, kék, zöld – kedveltek voltak, az arany- és ezüstszálas díszítés pedig a legmagasabb presztízst jelezte. A divat követte a Nyugat-Európából érkező hatásokat, miközben megőrizte a magyar öltözködés gyakorlati jellegét.

Nemesség a vidéki várakban: A vidéki nemesek ruházata ötvözte az udvari mintát a lovagi élet követelményeivel. A férfiak gyakran rövidebb, térdig érő tunikát hordtak bőrvvel, csizmával vagy lábszárvédővel. A kardtok, tarsoly és övdísz nemcsak használati tárgy volt, rangjelzőként is szolgált.

A nemesi asszonyok hosszú, gyakran kétrétegű szoknyát viseltek kényelmes, tartós anyagból. A gyapjú és a len meghatározó volt, a prém és a díszes csatok a társadalmi helyzetet hangsúlyozták. A megjelenés visz-

szafogottabb, mégis méltóságteljes maradt.

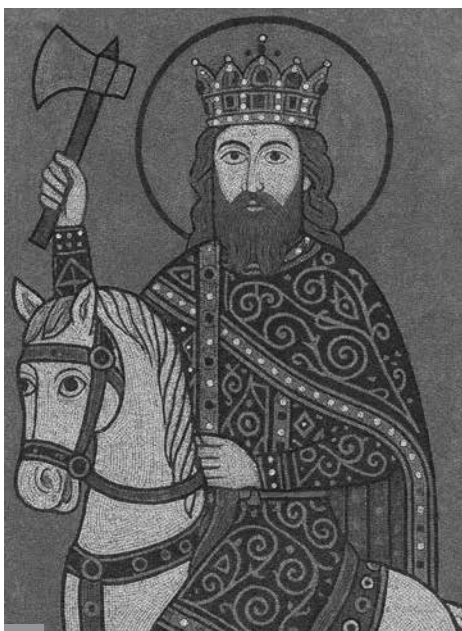
Városi polgárság: A 11. századi városok – köztük a fejlődő Várad – még nem számítottak nagy kereskedelmi központnak. A polgárok öltözete elsősorban praktikus volt. A férfiak egyszerű tunikát, nadrágot és bőrcsizmát hordtak. A nők hosszú len- vagy gyapjúruhát viseltek egyszerű köpennyel.

A színek többnyire természetes árnyalatokból álltak: barna, szürke, kék. Az élénk, festett textilek ritkák és költségesek voltak, így inkább a tehetősebbek engedhették meg maguknak.

Falusi közösségek: A falvak lakóinak viselete a mindennapi munka igényeihez igazodott. A férfiak rövid tunikát, nadrágot és egyszerű bőr lábbelit hordtak. A nők hosszú ruhát, kötényt és fejkendőt viseltek. A len és a gyapjú volt a legelterjedtebb alapanyag, a díszítés minimális, a színek földközeli maradtak.

Az asztal világa Szent László korában

Gabona és kenyér – az élet alapja: A középkori étrend középpontjában a kenyér állt. Minden társadalmi réteg fogyasztotta, mégis jelentős különbségek mutatkoztak minőségében. Az udvarban finomra őrölt búzából készült fehér kenyér került az asztalra. A falvakban és a szerényebb háztartásokban árpából vagy rozsból sült, sötétebb, tömörebb kenyér volt a jellemzőbb. A gabonát kásaként is gyakran fogyasztották. Az árpa-, zab- vagy búzakása tejjel, esetenként hússal készült, laktató és könnyen elkészíthető ételnek számított.

Szent László

Hús és vad – a rang kifejezője: A húsfogyasztás mennyisége és változatossága erősen függött a társadalmi helyzettől. A királyi udvarban és a nemesi körökben marha, sertés, juh, valamint vadételek is gyakran szerepeltek az étlapon. A vadászat után szarvas, vaddisznó, őz és különféle madarak kerültek a lakomák középpontjába.

Baromfit – kacsát, libát, tyúkot, fácánt, foglyot – szélesebb körben fogyasztottak. A húsokat sütve, főzve, levesként vagy pörköltszerű formában készítették el.

Hal és böjti napok: A folyókban és tavakban gazdag vidékeken a hal fontos szerepet töltött be. Ponty, harcsa és csuka gyakran került az asztalra, különösen böjti időszakokban, amikor a húsevés tilos volt. A vallási előírások jelentősen alakították az étrendet, főként az udvari és egyházi központokban.

Tejtermékek és növényi ételek: A sajt, túró, vaj és tej a vidéki élet mindennapi része volt. Az udvarban ezek kifinomultabb formában jelentek meg, fűszerezett sajtokkal és tejes ételekkel gazdagítva a kínálatot.

A zöldségek és hüvelyesek a kertekből és földekről származtak. Hagyma, fokhagyma, káposzta, répa, retek, petrezselyem és kapor adta az alapízeket. A borsó, lencse és bab fontos fehérjeforrásnak számított. Gyümölcsök közül az alma, körte, szilva és bogyós termések voltak elterjedtek. Az udvarban ritkán importált gyümölcsök, például datolya is megjelent.

Fűszerek és ízek: A só alapvető ízesítő volt. Mellette bors, kömény, majoránna, rozmaring, petrezselyem és sáfrány gazdagította az ételeket. A királyi udvar ünnepi fogásainál import fűszerek – fahéj, gyömbér, szegfűszeg – is előfordultak, amelyek különleges aromát kölcsönöztek az ételeknek.

A méz és az ecet gyakran együtt jelent meg, az édes-savanyú ízvilág kedveltnek számított. A mézet tejtermékekhez és húsok pácolásához is használták.

Étkezési szokások és mindennapi rend: A nap általában három étkezésből állt. A reggeli egyszerű volt: kenyér, tej, sajt, esetenként főtt tojás vagy kevés hús. A főétkezés délből zajlott, különösen az udvarban és a nemesi háztartásokban, ahol húsos és leveses fogások is szerepeltek. A vacsora könnyebb étkezésnek számított, kenyérrel, zöldséggel, sajttal vagy hallal.

Az udvari ünnepeken többfogásos lakomák zajlottak, látványos tálalással. A falvakban az egytálételek voltak jellemzők. Az étkezési etikett is különbözött. Az udvarban kanalat, kést és kézzel

való fogyasztást egyaránt alkalmaztak. A villa még ritka eszköznek számított. A falvakban az ételeket gyakran kézzel ették, a kenyér szolgált „eszközként” a hús és zöldség felvételéhez.

Hiedelmek: Az étkezés előtt elmondott ima az udvarban kötelező gyakorlat volt, a keresztvetés és áldás a rend részeként jelent meg. A vidéki közösségekben ez lazábban érvényesült. A böjti napok szigorú szabályokat írtak elő, a húsevés tilalma minden társadalmi réteget érintett.

Hiedelmek is kapcsolódtak az ételhez. Bizonyos fűszereknek védelmező erőtt tulajdonítottak, egyes húsok fogyasztását szerencsével társították. A kézmosás és a tiszta ruha a testi és lelki tisztaság jelképe volt.

Várad térségében az udvari központ és a vidéki életmód egyszerre volt jelen. A királyi asztal gazdagabb és változatosabb fogásokat kínált, a környező települések étrendje egyszerűbb maradt, helyben elérhető alapanyagokra épült. A különbségek ellenére a kenyér, a kása és a közös asztal élménye összekötötte a társadalom rétegeit.

Rekonstruált receptek:

Lovagi húslé úri asztalra

Mi szükségeltetik négy személyre:

• Fél fontnál több marha avagy bárányhús csontostul

• Egy vereshagyma

• Két sárgarépa

• Negyed fej káposzta

• Egy gerezd fokhagyma

• Só, törött bors, kömény magva, zöld petrezselyem

• Másfél icce tiszta víz

Miképpen készíttessék:

1. A húst hideg vízben tedd fel főni, s hagyd csendes, gyöngyöző forrásban másfél óráig.

2. Azalatt a veteményeket tisztítsd meg, apró kockára metéld.

3. Mikor ideje jó, vedd a lébe a répát, káposztát, fokhagymát; sóval, borssal és kevés köménnyel ízesítsd.

4. Hadd főjön lassú tűznél még félórányi, míg minden megpuhul.

5. Tálaláskor hints reá aprított zöld petrezselymet.

Az úri udvarban e lé sóval és köménnyel vala leginkább élvezetes, s ha nagyobb fényesség mutatkozik, sáfrányt avagy gyömbért is vetének belé.

Gabonakása árpa vagy búza magvából

Mi kell hozzá négy éhes embernek:

• Két marok árpa avagy durva búza

• Egy icce víz, vagy ha mód vagyon, tej

• Egy csipet só

• Méz avagy vaj, ha az háznál tálatatik

Elkészítésének rendje:

1. A gabona magvát mosd meg tiszta vízben.

2. A vizet forrald fel, s vedd bele a magot és a sót.

3. Lassú paráznál főzd, míg a szemek megduzzadnak és meglágyulnak, úgy félórányi vagy tovább.

4. Úri háznál mézzel csorgaták meg, avagy vajjal gazdagíták; falusi nép gyakorta magában ette.

Eledel vala ez reggeli és estéli órán, s leves mellé is adák.

Zene Szent László korában – hit, hatalom és közösség hangjai

A királyi udvarban és az egyházi központokban magas szintű zenei kultúra bontakozott ki, amely meghatározta a korszak hangzásvilágát. A zene elsősorban szöveggözpontú volt. Az éneklés dominált, a dallam egyszó-

lamú, tiszta vonalvezetésű formában szólalt meg. A hangszerek kísérő, ritmikai vagy díszítő szerepet kaptak. Az ének, a vallásos és a világi élet szerves részeként jelent meg.

A templomok és kolostorok zenei élete a gregorián dallamkincsre épült. A latin nyelvű miseéneklés, a kantikák és himnuszok egységes, fegyelmezett hangzásvilágot teremtettek. Ezek a dallamok a középkori Európa spirituális közösségéhez kapcsolták a magyar királyságot. Az udvarban is megszólaltak ezek az énekek, főként ünnepi szertartások alkalmával. A hangzás ünnepélyességét egyszerű orgonaváltozatok, cithara vagy kisebb ütőhangszerek erősítették.

A *Gloria in excelsis Deo* és más latin himnuszok a dicsőítés és hálaadás hangján szóltak. A zsoltárok dallamai letisztult hangsorokra épültek, a közösségi ima zenei formájaként működtek.

Udvari és világi zene – hősiesség és szerelem: A királyi udvarban a zene a reprezentáció és a szórakoztatás eszköze is volt. Udvari énekesek és költők adták elő hősi történeteiket, lovagi erényeket magasztaló énekeiket, valamint szerelmi dalokat. A lakomák, vadászatok és lovagi játékok elmaradhatatlan kísérője volt a muzsika.

A lant az udvari zene meghatározó hangszere volt, mellette cithara és hárfa is megszólalt. A furulya, duda és különféle sípok élénkítették a hangzást, a kis dobok és csengettyűk ritmikai keretet adtak.

A műfajok között megjelentek a trubadúrénekek, epikus történetek és balladák. Gyakori témát jelentettek Szent László legendái és a lovagi tettek. Egy hősi ének felidézhetette a király harcba indulását a hit védelmében,

egy szerelmi dal az udvari érzelmek finom világát, egy epikus történet pedig a dicsőség és becsület eszményét.

A tánczene egyszerűbb ritmusokra épült, a közösségi ünnepek és vigasságok meghatározó eleme volt.

Népi zene – a mindennapok dallamai: A falvak és kisebb települések zenei világa közvetlenebb és egyszerűbb formában élt. A dallamok gyakran munkadalokhoz és táncokhoz kapcsolódtak. A furulya és duda vezető szerepet kapott, mellettük kis dobok és húros pengetős hangszerek szóltak. A témák a földműveléshez, az évszakok rendjéhez, az ünnepekhez és a szerelemhez kötődtek. A zene közösségi élményt teremtett, összekapcsolta az embereket a mindennapi munkában és az ünnepi alkalmakon.

Várad hangzó világa: A vár falai között felcsendült a liturgikus ének, ünnepi alkalmakkor udvari muzsika szólt, a környező településeken pedig a népi dallamok éltek tovább. A zene így egyszerre szolgálta a hitet, a hatalmat és a közösséget. A templom áhítata, az udvari lakomák fénye és a falusi ünnepek öröme ugyanannak a korszaknak különböző hangjai voltak. Szent László korában a zene az élet természetes részeként szólt, láthatatlan erőként tartotta össze a társadalmat.

Szerelem, házasság és hiedelmek Szent László korában

A 11. században az érzelmek, a családi érdekek, a vallási előírások és a hagyományok szorosan összefonódtak. A királyi és nemesi udvarban a házasság gyakran politikai vagy birtokegyesítő célt szolgált. A frigyeket előzetes egyeztetések, szerződések

és családi tárgyalások előzték meg. Egy jól megkötött házasság megerősíthette a hatalmi viszonyokat, békét teremthetett családok között, vagy új területeket kapcsolhatott össze.

A polgári és falusi közösségekben erősebb volt a rokonság és a falu ellenőrző szerepe. A szülők és idősebb rokonok véleménye meghatározónak számított, ugyanakkor a kölcsönös vonzalom is egyre inkább szerepet kapott. A fiatalok találkozásai ünnepeken, vásárokon vagy közös munkák során történtek. A házasságkötés egyházi áldással vált érvényessé. A pap jelenléte kötelező volt, a szertartás a keresztény rend részét képezte. A lakodalom többnapos ünnepé alakulhatott: lakomák, énekek, táncok és játékok kísérték az ifjú pár tiszteletére rendezett eseményt. A közösség ily módon is megerősítette az új család létrejöttét.

Szerelem – udvari költészet és népi ének: Az udvar világában a szerelem eszményített formában jelent meg. A lovagi költészet és az udvari énekesek dalai a hódolat, a tisztelet és az elérhetetlen szépség hangján szóltak. A trubadúrok előadásai a lakomák és ünnepségek díszévé váltak. A szerelem itt erkölcsi és esztétikai értéként jelent meg, a lovagi erényekkel összekapcsolva.

A falvakban a szerelem közvetlenebb formában élt. A népi énekek, táncok és játékos jóslások a fiatalok közeledését segítették. A kézfogás, apró ajándékok, virágok adása a kedvesség és hódolat jeleként szolgált.

Gyermeekáldás – a jövő biztosítása: A gyermek születése nagy értéket képviselt minden társadalmi rétegben. A királyi és nemesi családokban

az utód biztosította a dinasztia és a birtok folytonosságát. A falvakban a gyermek a család munkaerejét és jövőjét jelentette.

A gyermekáldáshoz számos hiedelem kapcsolódott. Bizonyos rituálékat napfelkeltekor vagy különleges égi jelenségek idején végeztek. Fűszerekből és főzetekből készített italokat alkalmaztak a termékenység elősegítésére. Elterjedt babona volt két szép virág összekeverése és az ágy alá helyezése, amely a vágyott utód érkezését segítette. Ha a gyermekáldás készt, rontásra gyanakodtak. Védekezésékt vízzel való meghintést, füstölést, keresztvetést alkalmaztak. Népi gyógyítók és garabonciások is közreműködtek a rontás levételében, imákkal és rituális cselekedetekkel igyekeztek helyreállítani a rendet.

Garabonciások és babonák világa: A korszak hiedelemvilágában különleges szerepet töltöttek be a garabonciások. Vándorló, misztikus alakokként tartották számon őket, akik természetfeletti tudással rendelkeztek. A közösség egyszerre tekintett rájuk tisztelettel és óvatossággal.

A falvakban gyakoriak voltak a jóslások és varázslatok. A termés védelme, a beteg állatok gyógyítása, a szerelmi bájital készítése mind a mindennapi élet része volt. A rontás levételére vizet, füstölőt, fából vagy fémből készült talizmánokat használtak. A keresztény imák és szent írárok felolvasása sok esetben összekapcsolódott ezekkel a régi gyakorlatokkal.

Luca-nap és régi hagyományok: December 13., Luca napja különleges helyet foglalt el az év rendjében. Keresztény ünnepnek számított, még-

is számos régi, pogány eredetű szokás őrződött meg benne. A Luca széke készítésének hagyománya szerint a lány, aki erre a székre ült az éjféli misén, megláthatta jövődöbelijét. A naphoz kapcsolódott a szentelt víz használata, a füstölés és a jóslás. A téli napforduló közeledte, a fény és sötétség váltakozása ősi rítusokat idézett. A természet erőinek tisztelete, a nap- és holdciklus figyelése, az állatok és fák megbecsülése a kereszténység felvétele után is tovább élt.

A gyógyító rituálék gyakran tempolmi áldással egészültek ki. A régi és az új hitvilág egymás mellett létezett,

kölcsönösen formálta a közösségi gondolkodást.

Szent László korában a szerelem, a házasság és a hiedelmek rendszere a társadalmi rend egyik alapkövét jelentette. Az egyházi szertartások, a családi érdekek és a népi hagyományok együtt alakították az emberi kapcsolatokat. A középkori ember számára az érzelmek világa szorosan kapcsolódott a hithez és a természet rendjéhez. A magánélet eseményei a közösség előtt zajlottak, a személyes sors a közösség szövetébe ágyazódott.

(Folytatása következik)

Bibliográfia

- Bloch, Marc: *A feudális társadalom*. Osiris, Budapest.
 Brown, Peter: *A szent kultusza*. Atlantisz, Budapest.
 Burke, Peter: *Kultúra és társadalom a kora újkori Európában*. Osiris, Budapest.
 Eliade, Mircea: *A szent és a profán*. Európa, Budapest.
 Elias, Norbert: *A civilizáció folyamata*. Gondolat, Budapest.
 Györffy György: *István király és műve*. Gondolat, Budapest.
 Györffy György: *Szent László és kora*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 Klaniczay Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban*. Balassi, Budapest.
 Le Goff, Jacques: *A középkori ember*. Osiris, Budapest.
 Veszprémy László (szerk.): *Szent László és kora*. MTA TTI.
 Bartlett, Robert: *The Making of Europe*. Princeton University Press.
 Duby, Georges: *A lovagi kultúra*. Európa, Budapest.
 Southern, R. W.: *Western Society and the Church in the Middle Ages*. Penguin.

Kivonulás a Cseresznyéskertből

Tóth Hajnal

KRÓNIKA

**Maga a felhőtlen boldogság,
a gyermekkor tisztasága
a mindenkori Cseresznyéskert.
Látszólag még minden
ugyanolyan, a fák virágzanak, ám
a változás már fűrgén lopakodik.
Ama változás, mely kinek
örömet, elégtételt, kinek egy új,
jobb élet reményét, kinek meg
szívet összetörő, talán soha el
nem múló bánatot hoz. Csehov
Cseresznyéskertjében csellengtem.
A nagyváradi Szigligeti Társulat
előadását Tóth Tünde rendezte.**

Légies, fehérbe öltözött karcsú alakok sétálnak be a *Cseresznyéskert*be. Mint kísértetek, papírbabák, furcsa figurák. A Csehov-drámát rendező Tóth Tünde a lapunknak adott interjúban elmondta: Ljuba cseresznyéskertjéről, eszméiről valamiért mindig a zeneszerző Cseh Tamás és a szövegíró Bereményi Géza *Fehér babák* című dala jut eszébe. Talán csakugyan ezek a rég eltűnt lányok léptek elő a semmiből vagy a szomorkás dalból.

A birtokra visszatérő társaságot Firsz (Dimény Levente), az ösöreg komornyik kíséri, ütött-kopott kofferekben cipelve a család holmijait, még fénylő és már fakó emlékeit, a múlt kacatjait.

Ranyeckaja, vagy egyszerűbben csak Ljuba (Tasnádi-Sáhy Noémi) igazi orosz nagyasszony, egy nagylelkű díva, ki lelkében őrzi a gyermekséget, az egykori kisleányt, ki visszavágyik a valamikori boldog időkbe. Párizsban becsapta, kisemmizte a kedvese. A fények városából tért haza leánnyal, Anyával (Szigyártó Johanna), testvérével, Gajevvel (Szabó Eduárd), Sarlottával (Fodor Réka), a nevelőnővel és persze a hűséges Firsz inassal.

A régi háznál várja őket Varja (Trabalka Cecília), a fogadott lány, aki tisztában van az uradalom helyzetével, nap mint nap megtapasztalja az elszegényedés, a szűkölködés minden nyugét-baját. Aztán megtalálható az otthoni kompániában Lopahin (Szotyori József), a kereskedő, a felkapaszkodott úgazdag, az örökdiák Trofimov (Balogh Attila), a folyton panaszkodó, mindig kölcsönkérő Szimeonov-Piscsik (Csatlós Lóránt), a könyvelő Jepihodov (Tőtös Ádám), aki nem más, mint egy tétlenkedő, élhetetlen trubadúr. Dunyasa (Kocsis Anna), a szobalány örvend a hazatérőknek, ám ő mindig annak táncol, aki épp a birtok ura. Jása (Nagy László Zsolt), a fiatal inas pimaszkodik, mu-

Fotó: Vigh László Miklós

szikás kedvében csak nevet a változó időközön és azok elszenvedőin.

A cseresznyefák még virágzanak. A fehér szirmok még fénypontokként ragyognak, ám a birtok végérvényesen eladósodott, minden tönkrement, az árverés napja baljóslatún közeleg. A bútorok elkorhadtak, az ósdi komód recseg-ropog, mindinkább szűkül a tér, a háromszög alakú fehér mennyezet Damoklész-kardként egyre lejjebb ereszkedik. Mindezt a hangulatot remekül érzékelteti a minimalista díszlet.

Csehov kesernyés iróniája, sajátos humora is érzékelhető Jása kacagásában, zongorajátékában, Jepihodov csetlésében-botladozásában, dalai-ban, Sarlotta két bűvésztrükk közötti megállapításaiban. Néhány jelenet gyönyörűen ábrázolja a gyermekkor örömteli, gondtalan világát. Ezt jelképezi a hinta és a szélfogó is.

Ljuba álmodozik és ámítja magát. Úgy tesz, mintha nem tudna semmiről. Látomásaiban a múlt szellemei

bukkannak elő, megboldogult szülei, vízbefulladt kisfia. Ugyanakkor megállapítja, hogy nem kellene annyit fecsegni: „inkább magatokon kellene, hogy nevessetek... a magatok nyomorúságos kis életén”. Mint ahogy azt is, hogy ha már eladják a szívének oly kedves házat és kertet, „akár engemet is mindjárt eladhatnak vele”.

Megannyi illúzió, miközben szól az egyre harsányabb zene, folyik az olcsó pezsgő, Jása szerelmet hazudik Dunyásának, Gajev ócsárolja saját lánytestvérét, könnyűvérűnek, pazarlónak titulálja, s mindeközben Lopahin megvásárolja a cseresznyés-kertet, ahová nyaralókat akar majd építtetni... s minden széthull.

Firsz, a komornyik percről percre öregebb, roskatagabb. Régóta él, ám mégis mintha nem is élt volna... Utolsó jelenete különösen hatásos. Ljuba összeomlása, kétségbeesése pedig szívszorító.

Talán mindenkinek megvan a saját cseresznyés kertje. És talán jó, ha

létezik az álmainkban, az emlékeztünkben, a képzeletünkben egy csodás kert, ahol olykor kedvünkre elidőzhetünk. Merthogy mi van akkor, ha még ez sincs?

Elveszett cseresznyéskert lehet a nagymama elherdált szőlőse és házikója, a kényszerűségből eladott szülői ház, a szocializmus idején, a nyolcvanas években lebontott kertes házak, illetve a jelenben történő kisajátítások egy parkoló vagy autópálya miatt, a fakivágások...

Lopahin is jól tudja: az Istentől kapott az emberiség óriási erdőségeket, végtelen mezőségeket, csak hát mi magunk gyarló emberek vagyunk, nem ezekhez illő óriások.

Azon is tűnődhetünk, látva a *Cseresznyéskert*ben megrekedt társaság szép-szomorú játékát, hogy hányszor, de hányszor mi minden bénít le és tesz tehetetlenné: mindennapi szorongások, szerelmi és munkahelyi kudarcok, gyász, lelki fájdalom. Holott lehetne minden sokkal jobb is, ha tudnánk és akarnánk változtatni.

Ánya vigasztaló szavaival búcsúzik, aki vágyik az új életre, aki evvel igyekszik lelket önteni csüggedt édesanyjába: „az életünk még megmaradt, és megmaradt a te szép tiszta, drága lelked...” Esetleg lehet még ültetni „új cseresznyéskertet, amelyik még szebb lesz, mint a régi volt”. A régi meg féltve őrzött kincsként marad meg az emlékvilág ládikójában.

Szereplők:

Ranyevszkaja: Tasnádi-Sáhy Noémi

Ánya: Szigyártó Johanna

Varja: Trabalka Cecília

Gajev: Szabó Eduárd

Lopahin: Szotyori József

Trofimov: Balogh Attila

Szimeonov-Piscsik: Csatlós Lóránt

Sarlotta Ivanovna: Fodor Réka

Jepihodov: Tóth Ádám

Dunyasa: Kocsis Anna

Firsz: Dimény Levente

Jása: Nagy László Zsolt

Csavargó: Scurtu Dávid

Gyerek: Vanca-Fodor Imola

Ánya: Székely Emese

Rendező: Tóth Tünde

Díszlettervező: Golicza Előd

Jelmeztervező: Bajkó Blanka Alíz

Dramaturg: István Zsuzsanna

Sound design: Hodu Péter

Bűvésztrükkök: Rejtő Róbert

Ügyelő: Joó Emília

Sűgő: Tentea Katalin

Hogy szeret, kit szeret a másik

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Három házaspár és egy eltitkolt félrelépés, amely hatalmas kavarodást okoz közöttük – röviden így foglalhatnánk össze a nagyváradi Regina Maria Színház Iosif Vulcan Társulatának márciusi nagyszínpadi bemutatóját. A társulat Alan Ayckbourn *Hogy szeret a másik* (*Cum iubește cealaltă jumătate/How the Other Half Loves*) című darabját állította színpadra. Parádés vígjátékot láttunk, a közönség pedig állótappsal hálálta meg a színészek teljesítményét. A darab ugyanakkor kissé görbe tükröt is tart az idillinek és ideálisnak vélt házasságok felé, hiszen olykor nem kimondott, hanem az elhallgattok szavak az igazak, és a házastárs távollétében vagy háta mögött mutatott gesztusok az őszinték.

Fosterék házassági évfordulójának estéjén Fiona későn ér haza, akárcsak a férj, Frank kollégája Bob Phillips, akit felesége, a kisgyermekes anya Theresa faggat az előző estéről. Fiona kétségbeesetten konzultál Bobbal telefonon, majd leutánozza annak hazugságát. Bob állítása szerint kollégáját, William Featherstone-t vigasztalta egész este, mert megcsalja őt felesége, Mary, Fiona változata pedig az, hogy Mary Featherstone-nal volt, mivel annak férje, William félrelép.

A kölcsönös hazugságok nyomán mindenki mást gondol mindenkiről, és úgy véli, be kell avatkoznia a mások házassági válságába. Üdítő kivételek Featherstone-nék, akik semmibe sem akarnak beleavatkozni, és semmit sem értenek a sejtelmes célzásokból, hiszen a szóban forgó estét otthon töltötték együtt. Mary és William a darab végéig egyik ámulatból a másikba esve csetlik-botlik a színpadon, miközben körülöttük folyamatosan mérgezi a légkört a gyanakvás.

Egyik este egyik, másik este a másik párhoz hivatalosak, és tanúi annak, ahogy Bob és Theresa házassága szét-esik – legalábbis egy időre. Ugyanis a fináléra úja összejönnek a felek, de Theresa az időződő nőkre tett célzásával jelzi Fionának, tudja, hogy ő a ludas. Frank mindeközben nem látja, van nem akarja észrevenni, mi történik.

A díszletet ugyanakkor mindezen bonyodalmak és kacagtató félreértések között sem cserélik, ugyanabban a térben történik minden. Vagy Fosterék vagy Phillipsék jelennek meg a színen, innen tudjuk éppen, melyik házaspár otthonában járunk. Ötletes a vacsora-jelenetek megoldása – bár ezek elvileg két egymás követő napon

Fotó: Sebi Tonț / Defoto

vannak, mégis egyszerre látjuk a szereplőket, onnan tudjuk, Featherstone-ék épp kinek a vendégei, hogy melyik házaspár tagja beszélnek, és kik nem az asztalnál.

A nagyváradi előadás egyik legnagyobb erénye, hogy a díszlet statikus-sága ellenére is dinamikus helyzeteket teremt. A színpadon két különböző társadalmi réteg is megjelenik. Míg Fosteréknél minden mozdulat kimért és kicsit mesterkéltné, addig Phillipsék otthonában a felhangzó gyereksírás és a rendetlenség, valamit Theresa sajátos cikkgyűjteménye dominál. Ennek nyomán merül fel a kérdés a darab végén, hogy vajon neki nincs-e viszo-

nya, bár ő az, akinek erre ideje, módja és energiája sem lenne – legalábbis a darabban látható helyzetében, az érzelmi összevisszaságban és egy kisgyermek mellett.

Szereposztás:

Fiona Foster – Elvira Rîmbu
 Frank Foster – Șerban Borda
 Teresa Phillips – Lucia Rogoz
 Bob Phillips – Sebastian Lupu
 Mary Featherstone – Ioana
 Dragoș Gajdó
 William Featherstone –
 Alexandru Rusu

Rendezte: Victor Olăhuț
 Scenográfia: Oana Cernea

Skótszoknya-tánc az égen

Kósa-Kiss Attila

TANULMÁNY

A sarki fény – az északi féltekén északi fény, a déli féltekén déli fény – az északi vagy déli pólus környékén jelenik meg mint homogén fénymező foltokkal, fénysugarakkal olyanképp, hogy ezek az alakzatok meghatározatlan időközben jobbról balra, vagy pedig balról jobbra vándorolnak. Közép-Európából tekintve néhány perces láthatósági időtartam mellett néha órákon át a szó legszorosabb értelmében szerint lángba boríthatja az északi égboltot. A ragyogó, függönyre emlékeztető tüneményt őseink, a régi idők égi észlelői félelmetesnek, rossz előjelnek, egyenesen rémisztőnek találták. Az Európa északi vidékén lakó népek körében számos mendemonda, mese terjengett, többek között úgy gondolták, hogy a belőle kiindulni látszó fényes, színes szalagok a csillagok fölötti, azon túli világba vezetnek. Sejtéseinkre támaszkodva biztosak lehetünk abban, hogy az összes égitest közül a Napot tartották a legfontosabbnak, hát ha még tudták is volna, hogy a csillagos égen időről időre megjelenő fényfüggöny titka a Napban, pontosabban a központi csillagunk felszínén zajló fizikai folyamatokban rejlik.

A Nap külső burkában, a fotoszférában és közvetlenül alatta lejátszódó

különböző jelenségek és folyamatok általában évtizedes lassúságúak, de jelentős változások ugyancsak előfordulnak órák, percek vagy másodpercek alatt. Mindemellett létezik egy folyamatosan meglévő, központi csillagunkból a csillagközi térbe irányuló anyagáramlás, amelyet szoláris vagy napszél néven tartanak számon. A Napot negatív töltésű elektronok, pozitív töltésű protonok és hidrogénatommagok mellett még egyéb, elektromos töltésű, atomi részecskéket tartalmazó plazmaanyagból álló részecskesugárzás is elhagyja. Mindezek gyűjtőnéven a plazmafelhőt alkotják. Sötét napfoltokat bőven tartalmazó napfelszín idején, napfoltmaximumkor a Föld felé haladó plazmafelhő sebessége másodpercenként 400–500 kilométer. Ha viszont egy-egy hatalmas, ötven- vagy százezer kilométer méretű napfoltcsoportban nagy kitörés következik be, az egy vagy több hullámban kidobódó plazmafelhő sebessége elérheti az 1500 kilométert másodpercenként, így ez két nap alatt éri el bolygónkat. Kitörés alkalmával a Nap elektromágneses, azaz a szoláris eredetű rádió-, ibolyántúli, röntgen- és gammasugárzása is jelentősen megerősödik, s ezek a tőlünk kerekén

150 millió kilométernyire levő Napból másodpercenként 300 ezer kilométeres sebességgel száguldvá mintegy 8 perc alatt érik el planétánkat.

Miként keletkezik a sarki fény? A Föld fölött 90–800 kilométer magasságban helyezkedik el bolygónk légkörének külső rétege, az ionoszféra, amely főként oxigén- és nitrogénmolekulákat, oxigénatomokat, kisebb mennyiségben hidrogén-, hélium- és nátriumatomokat, továbbá elektronokat tartalmaz. (Az elektron és két testvérrészecskéje, a proton és a neutron azok az építőkövek, amelyekből a Világmindenség valamennyi anyaga felépül. Az elektron sokkal, de sokkal kisebb mint egy porszem – mérete úgy aránylik a porszeméhez, mint a porszem mérete az egész Földéhez.) A Földet mágneses légköri tartomány, a magnetoszféra övezi, amely bolygónk északi és déli pólusából indul ki. A mágneses erővonalak sok millió kilométer távolságra terjednek ki, majd visszafordulnak a pólusokhoz, ilyenképp zárt rendszert alkotnak. A Nap plazmafelhője és ugyancsak a Napból származó különféle elektromos sugarak előbb körbejárják a magnetoszférát, majd a Föld pólusai fölött az ionoszférát alkotó részecskékhez csapódnak, az ott található atomokat és molekulákat ionizálják és fényki-bocsátásra gerjesztik (ionizáció az a folyamat, amikor egy atomból vagy molekulából elektromos töltéssel rendelkező ion keletkezik elektromosan töltött részecskék hozzáadásával vagy elvételével – ez az a folyamat, amikor a naprészecskék a földi légkör részecskéivel ütköznek).

A földi légkör nagy magasságban elterülő ionoszféra-rétegére jelentős

hatást gyakorolnak a napkitörés alkalmával a Földre irányuló sugárzások. Elsősorban jócskán megnövelik az ionoszférában levő elektronok számát. Emiatt megváltozik a földmágneses erőter, s módosulnak a rádióhullámok visszaverődésének feltételei. Mivel a rádióhullámok az ionoszférán való többszörös tükröződésük révén nagy távolságokra érnek el, a nagy napkitörések erős rádiózavarokat okozhatnak. A rádióamatőrök tudnának panaszkodni arról, hogy napkitöréseket követően bizonyos hullámhosszokon egy időre akár teljesen megghiúsul a rádiózás.

Teljes bizonyossággal kimutatható egyéb kapcsolatokat is ismerünk, amikor a Napon végbemenő változások következményeként meghatározott időbeli késéssel valamilyen föld- vagy biofizikai jelenségnél jelentkezik számszerű változás. Ehhez viszont az szükséges, hogy a kitörést produkáló napfoltcsoport a napkorongnak a Föld felé eső, azzal szemközti részén helyezkedjen el. Bolygónk mágneses terének rövid idő alatt bekövetkező nagy mérvű változását mágneses viharoknak nevezzük. Ez elektromos áramokat kelthet a földfelszínen található kábel- és távíróvezetékekben, a biztosítékok kiéghetnek, a vezetékek megrongálódhatnak. A mágneses iránytűk megbolondulnak, nyugtalanul mozognak, kilengenek, úgyszólván használhatatlanná válnak. Azt is megfigyelték, hogy a mágneses vihart követő két nap múltával a 15–40 kilométer magasságban fekvő sztratoszféra felmelegszik. Ez a jelenség pedig a légkör legalján található troposzférában okoz időjárási változásokat: a pólusok környékén található, állandó

jellegű, úgynevezett permanens hideg levegőtömeg örvénylő mozgással alacsonyabb földrajzi szélességek felé indul el, befolyásolva a mindennapi időjárásunkat, lehűlést és csapadékot idézve elő.

Klinikák statisztikai adatai arra mutatnak, hogy napkitörésekkel terhelt időszakban makkegészséges emberek körében fejfájás, émelygés, enyhe rosszullét előfordulhat, a krízises betegek állapota pedig súlyosbodhat, továbbá az is ismeretes, hogy napkitörések után nem tanácsos bonyolult orvosi beavatkozásokat elvégezni, a súlyosabb műtéteket pedig rendre elhalasztják, mert olyankor gyakoribbak a vérrögzepzések.

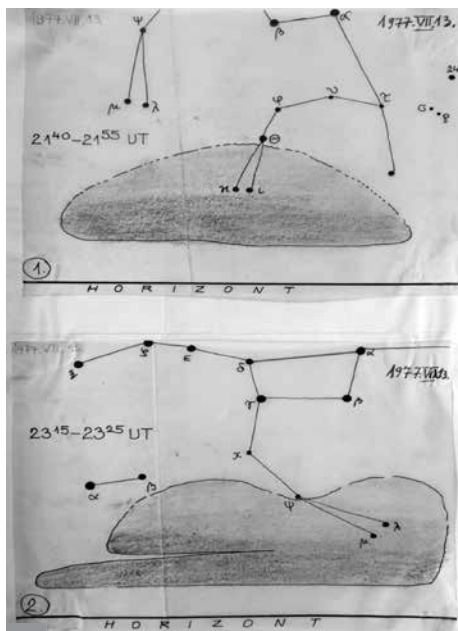
Egy kis kalandozás után térjünk vissza a sarki fényekhez. Kivételesen erős naptevékenység idején a sarki fény nem csak a sarkkörök mentén fekvő helyekről, hanem alacsonyabb földrajzi szélességekről, így például akár Görögország, Olaszország vagy Mexikó területéről is megfigyelhető. A földmágneses tér által létrehozott védőburok, a magnetoszféra óv meg bennünket a Napból érkező töltött elektromos részecskék gyilkos záporától. A naprészecskék a mágneses erővonalak mentén jutnak a földi légkör sűrűbb rétegeibe a földmágneses pólusok környékén, ahol oxigén- és nitrogénatomokkal ütköznek, azokat fénylésre gerjesztik, mint fentebb már említettük. A vörös színű felfénylésért a 240 kilométer fölötti magasságban a gerjesztett oxigén- és nitrogénatomok a felelősek, a zöld színűért a 200–240 közötti gerjesztett oxigénatomok, a lila és a kék színűért pedig 100–200 kilométer közötti ionizált nitrogénmolekulák.

A sarki fény különböző alakzatokban jelenik meg. A mi földrajzi szélességünkéről észelve láthatósága legtöbbször kevésbé a horizont vonala fölötti résztől az égbolt középső részéig terjed, de nem ritkán felhatol az égbolt legmagasabb pontjáig, szakmai kifejezéssel a zenitig. Megfigyelési tapasztalatom szerint leggyakoribbak a nagy kiterjedésű, különálló vagy egymáshoz kapcsolódó ovális táblák, amelyek lehetnek mozdulatlanok, de helyzetüket kiszámíthatatlanul és gyorsan változtathatják. Függőleges helyzetű sugarak, oszlopok, amelyek egyidejűleg tűnnek fel, máskor egyenként, szép sorban bukkannak elő, s ezek kijelölik a földmágneses erővonalak helyeit. Mutatkoznak még a horizonttal párhuzamos, enyhén fölfelé domborodó sávok, ívek, amelyek fényereje nagyon erős is lehet. Kis méretű, egymástól elszigetelt foltok, fénykévék, szabálytalan, diffúz fátylak sokszor csak rövid, alkalmakként villanásnyi időre fordulnak elő.

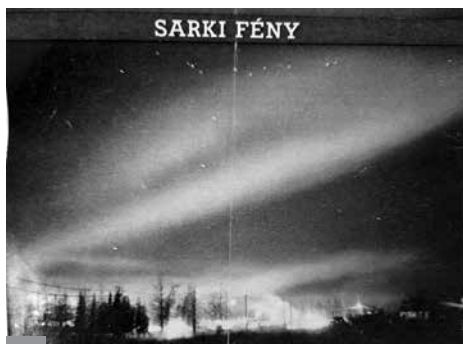
Mi kell ahhoz, hogy sarki fényt észlelhessünk? Hová menjünk? Mint minden csillagászati megfigyeléshez, közvilágítástól lehetőleg mentes, földi tereptárgyaktól – épületektől, facsoportoktól mentes – helyet kell keresnünk, ahonnan az északi, északnyugati és északkeleti égbolt szabadon látszik. Mivel nem mindenki rendelkezik tágas udvarral, kerttel, ahonnan fényszennyezés-mentes, szabad kilátás nyílik északi irányban, az a legjobb megoldás, ha kitelepszünk a városon, településen kívülre. Az égbolt legyen tiszta vagy legalább kevésbé felhős, a teleholdas éjszakákat jobb, ha kerüljük, mert égi kísérőnk a legtöbbször teljesen elnyomhatja az égi tűnemény

legtöbbször halovány fényét. De fel lehet-e készülni arra, hogy elcsípjük a sarki fényt? Napjainkban a szakemberek jelzik, ha esély nyílik a felbukkanására. Többnyire azonban váratlanul ér bennünket, s csak a szerencsének köszönhetjük, ha ilyesmit megpillantunk.

Ez utóbbi történt velem is, amikor hullócsillagok észlelése céljából 1977. július 13-án késő este, a meteorvadászatra Nagyszalonta nyugati határában kerítettem sort. Helyi idő szerint 23.40-kor (világidő szerint 21.40 UT-kor) az északnyugati ég alján 30 fok széles, 20 fok magas szürkés-fehéres-sárga színű, cipő formájú, homogén eloszlású fény jelent meg (tudnunk kell, hogy 20 fok magunk elé kitartott karral mérve egy arasznak felel meg). Alsó része fényesebbnek tűnt, párhuzamos volt a látóhatár vonalával, fénye határozottan elhatá-

(1. ábra). Nagyszalonta, 1977. július 13.

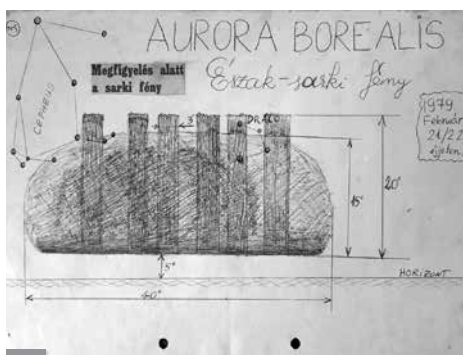

(2. ábra). Lappföldről így látszott a sarki fény 1977. július 13-án

rolódott az égbolt háttér sötétjétől (1. ábra). 15 perc elteltével az addigi nyugodt tűnemény a szegélye mentén enyhe remegésbe kezdett, ingásba jött (mint amikor nagy melegben a fakerítés napfénynek kitett oldala hullámozni látszik), majd mintegy fél perc alatt fokozatosan eltűnt. Már átléptünk július 14-be, amikor 01.15-kor a fénylés újra megjelent, alakját ezúttal is cipónak tekinthettem, amelynek bal oldalán egy sötét csík mélyen befűződni látszott. Az addig nyugodt fényjelenség 10 perc múltával ismét nyugtalan mozgásba, remegésbe lendült, és fél perc alatt teljesen nyoma veszett. Mivel ilyen jellegű égi tűneménnyel első ízben találkoztam, mibenlétét tekintve sokáig bizonytalan voltam, mígnem az *Élet és Tudomány* hetilap hátoldalán jelent meg egy fénykép, amely a finnországi Lappföldről készült. Ez azonos az általam Nagyszalontáról látott sarki fénnel (2. ábra).

Következett 1979. február 21./22. éjszakája. Gyalog baktattam ki ugyanoda, ahol az előző sarki fényt észleltem. Hideg volt, a hőmérséklet mínusz 10 Celsius fok alá süllyedt, bakancsom alatt ropogott a hó. Kilométerekre a

város szélétől már nem zavart a közvilágítás, a távoli falvak lámpái gyengén pislácoltak. Csend volt, a jeges szél sem fújt már, csak egy róka hívta rekedtes hangjával a párját. Déli irányba fordultam, a nyakamban levő binokuláris látcsővel elkezdtem meghatározni egyes csillagok különféle fizikai okokból változó aktuális fényességét. Egyszer csak éreztem, mintha mögöttem égne, lángolna valami. Megfordultam, és az észak-, északnyugati égbolt alsó részében kétarasznyi széles, egyarasznyi magas élénkvörös, ellipszis alakú fénytábla világított, lüktetett. Az óram ekkor 21 óra 30 percet mutatott. A tünemény alja kevéssel a látóhatár vonala fölött lebegett, tehát ezúttal sem érintette a horizontot. Élénkvörös színe hihetetlenül gyorsan váltott át kárminvörösbe, majd vissza, s ez így ment negyedórán át, amikor is az egész fénylés fokozatos halványodás után eltűnt. Ezután már nem fordultam meg, mert két évvel korábban megtapasztaltam a sarki fény újabb felbukkanását, maradtam tekintettel északi irányban. És valóban! 23.45-kor másodpercek alatt kivilágosodott az északi égbolt egy része, fényereje és színe, továbbá színének szinte követhetetlenül gyors változása egészen hasonló volt az előző láthatóságához, csakhogy ezúttal 6 darab 3 fok széles, 20 fok magas égővörös fényoszlop látszott benne (3. ábra), amelyek hol balra, hol pedig jobbra domborodva himbálództak, lengtek, mint valami szélben ringó drapéria vagy még inkább egy skót szoknya. Elmerengtem. Mindenféle figyelmeztetés, zaj nélkül árasztotta el fényével az éjszakát a sarki fény, élő álmod varázsolván az égboltra. A színek úgy-

(3. ábra). Nagyszalonta, 1979. február 21.

mond kifolytak a sötétbe, és a csend a valószerűtlenül ritka látványosság szemtanúja lett. Mintha nekem, csakis nekem, az én kedvemért zajlott volna az égi műsor. Azokat a pillanatokat magyarázni nagyon nehezen lehet, hiszen valami életre kelt. Egy éjszaka, amelyben a Világmindenség elhatározta, hogy valamit megmutat, ami rejtélyes, erőteljes és hihetetlenül szép. Nem néztem az órát, talán 15-20 perc múlva szűnt meg végleg az égi fényjáték.

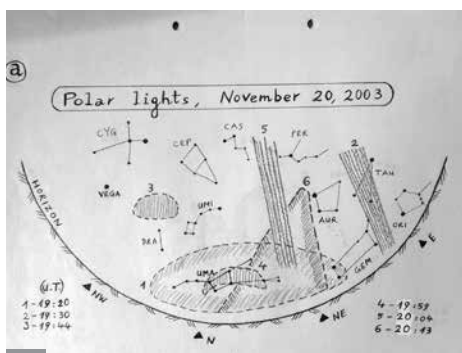
A következő sarki fény lehetőségére szerencsére már számíthattam. A szakemberek nagy napkitörésből származó részecskefelhő érkezésére figyelmeztettek 1981. október 20-i dátummal, hiszen aznap román fizikusok erős földmágneses vihart regisztráltak. A szokásos észlelőhelyemet cipőmarasztaló friss sár borította, így valamelyest visszafordultam és a Kölesér partján helyezkedtem el. Északnyugat-észak-északkelet irányokban 18.40-kor hatalmas méretű bíborlila fénytábla jelent meg, amelyben négy fényoszlop magasodott, s ezek nyugtalan remegést mutattak, lüktettek. 15 perc múlva ezek elenyésztek, amelyeket két, nyugodt

fényű ovális fénytömb váltott fel. Hét perc múlva ezek is elenyésztek, odébb újabb, bordó színű tömb fényesedett fel, ami csak négy percre létezett. Kivilágosodott egy, a korábbi tömbökhöz képest jóval nagyobb ovális fény – ezt legalább három órán át lehetett követni: hol fényesebb lett, hol pedig annyira elhalványodott, hogy szememet nagyon kellett erőltetnem a megpillantásához. A fényjelenség 22.50-re végleg elhalványodott.

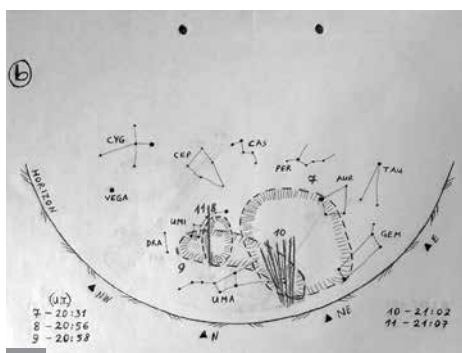
Erős fejfájás és émelygés tört rám 2003. november 20-án. Beharangozták a napkitörés nyomán bolygónkat elérő részecskefelhő miatt valószínűsíthető sarki fényt. Készülődtem hát újra. Pihenőszabadságomat töltöttem, udvaromból az égbolt északi része kisebb takarástól eltekintve ideális csillagászati megfigyelésre. Alighogy besötétedett, négy arasznyi széles, másfél arasz magasságú területen észak felé szokatlanul világosnak, zöldesszürke színűnek tűnt az ég (21.20-kor helyi idő szerint, 19.20-kor Világidő szerint). A váratlanul fellépett sürgős teendőimet elvégezve kiléptem a szabadba. A már említett fénytábla most már élénken világított. A keleti felében 21.30-kor halvány mély bíborlila fénypászma jelent meg, amely fölfelé szélesedett, benne függőleges csíkokkal (4. ábra). Ezután a korábbi alkalmakkor nem tapasztalt fényjelenségek történtek.

21.44-kor egy arasznyi méretű szürkés folt jelent meg fokozatos fényesedéssel, ami fél perc múlva fokozatos halványodással aludt ki, emellett a legelőször említett fénytábla mély bíborlila színre változott és kissé halványodott is.

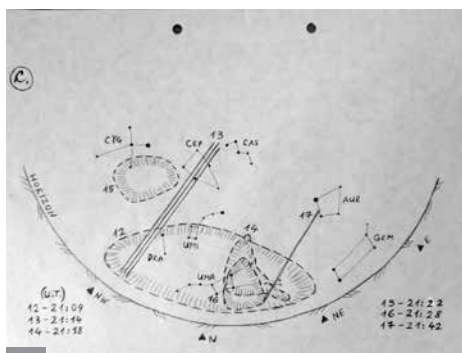
21.59-kor megjelent egy terjedelmes méretű, fölfelé domborodó, patkó

(4. ábra). Nagyszalonta, 2003. november 20. (.a' rajz)

(5. ábra). Nagyszalonta, 2003. november 20. (.b' rajz)

(6. ábra). Nagyszalonta, 2003. november 20. (.c' rajz)

alakú zöld színű fény, ami fél percre látszott.

22.04-kor egyszerre hatolt fel a magasba 5 keskeny, függőleges helyzetű, nyílegyenes zöld fénycsík az ég aljától

majdnem az ég tetejéig. 2 percig világítottak.

22.13-kor hatalmas, mély bíborli la fénykúp bontakozott ki fokozatos fényesedéssel, ami erősen lüktetett.

22.31-kor ugyanez ovális alakot vett fel és tovább fényesedett, benne függőleges csíkok tünedeztek elő (5. ábra).

22.50-kor az ég alján két arasz széles, másfél arasz vastag, narancsvörös fénycsík jelent meg, ami hamarosan elhalványodott, majd el is tűnt.

22.56-kor az előző fényléstől jobbra egy másik narancsvörös fény jelent meg, ugyanaz 22.58-ra hatalmas területre folyt szét, aminek belseje erősen világított.

23.02-kor az előző fényszalag jobb oldali sarkából rövid időtartamra egy arasznyi magasságig 6 zöld fénycsík szaladt fölfelé legyezőre alakra emlékeztetve.

23.09-kor égővörös fénytábla bontakozott ki három és fél arasz szélességben és feleakkora magasságban. Függőleges fényugarak jellemezték.

23.14-kor 3 egymás melletti zöld fénycsík tört a magasba (6. ábra).

23.22-kor az előző fénytábla jobb oldalán egy arasz széles, másfélszer nagyobb magasságú, igen erősen világító, tojás alakú fény bontakozott ki, benne függőleges csíkokkal.

23.42-kor sárgás fénycsík szaladt fel az égbolt tetejéig. November 21-én, 00.29-től dél felől vastag felhők érkeztek, amelyek véget vetettek a sarki fény megfigyelésnek.

Egy bolygónkkal csaknem szemközt tartózkodó, hatalmas kiterjedésű, 200 ezerkilométer méretű napfoltcsoport produkált hat óriási erejű kitörést 2024. május 8-án és 9-én (7. ábra). A Napból érkező szoláris részecske- és

(7. ábra). A napkitörést és közvetetten a sarki fényt okozó napfoltcsoport mérete 15 földátmérőnek felel meg

plazmafelhő által keltett földmágneses vihar erősségét jelző szám, a Kp-index május 10-én este elérte a 9-es értéket, ami nagyon erős magaslégtörő viharra utalt. Több hullámban jöttek a naprészecskék, így a Kp-index május 11-én estig tartotta a maximális értéket. Innen-onnan hírek érkeztek földi elektronikus eszközök meghibásodásáról. Az északi féltekén közeledett az éjszaka, a sarki fény vadászok világszerte készülődtek az égi fényjáték fogadására, megfigyelésre. Így tettünk mi is Nagyszalontán, a zavaró mesterséges fényeket kerülendő vonultunk ki a város szélére. A történelmi jelentőségűvé emelkedő földmágneses viharnek köszönhetően május 10-ről 11-re virradó éjszakán Európa, Ázsia, Mexikó és az Egyesült Államok 50 államában égboltján százmilliók figyelhettek meg igen látványos sarki fényt, sokan életükben első alkalommal. Idézzük a Nevada állambeli Las Vegas-ból Kyle Cognomen-t: „Micsoda látvány tárult elém, hogy a sivatag egét bevilágította az északi fény. Vörös és zöld fényben úszott minden.” De kanyarodjunk vissza a mi történetünkhöz. Buzgó Sándor grafi-

kussal, könyvillusztrátorral és Fenesi Ferencz angoltanárral kerékpárral kihajtottunk a város nyugati határába. Később csatlakozott hozzánk egy helyi könyvtáros, Maria Iliş és társa. A várost a nyugati szélénél hagytuk magunk mögött. Végre megfelelően sötét környezetbe értünk, ahonnan a közvilágítás már nem zavart. Amíg a többiek felállították fényképezőgépeik állványait, én papírt, írószert és egy kis lámpát készítettem elő, hogy jegyzeteljek. Amit otthonról, a saját udvaromból figyelve csak gyanítottam, az ott teljesen nyilvánvalóvá vált: az égboltot a látóhatártól legalább 40 foknyi (két arasznyi) magasságig halvány mély bíborlila fény palástja vonta be keletről északon át egészen nyugatig – 175 fok szélességben átfogta az égbolt északi felét. Kisvártatva, 23.10-től kezdetét vette a sarki fény igazi műsora. A mély bíborlila fény másodpercek leforgása alatt égővörös színűvé változott, annak alja pedig a látóhatár vonalától 5 foknyi magasságig méregzöld színűvé. A hatalmas égővörös palást legkeletibb peremén

egy annál határozottan fényesebb oszlop hatolt alulról fölfelé a másodperc tört része alatt, amelyet szinte pillanatok alatt egy másik, harmadik, negyedik követett, azokat pedig további, újabb és újabb oszlopok, sugarak sokasága követte gyors egymásutánban jobbról balra. Ez a folyamat a fénypalást nyugati szélén ért véget és nem egészen fél perc alatt le is zajlott. Fénysugarakkal kiegészülve ekkorra már lángolt az északi égbolt! A mindeddig összefüggő fénypalást kisebb-nagyobb, változó magasságú táblákra tagolódott, amelyek közül egyesek megtartották a függőleges fénysugarakat, másokból azok eltűntek, majd ugyanott újra megjelentek. A fénytáblák ezenkívül elég gyakran változtatták helyzetüket: hol jobbra, hol pedig balra vándoroltak, ebbéli mozgásuk lassúnak bizonyult, ugyanakkor alkalmakként kifényesedtek, máskor a láthatóság határáig elhalványodtak. Alattuk, a látóhatár mentén a méregzöld fény változatlanul és kitartóan világított. Ha mindez nem lett volna elég, 23.48-kor egy kozmikus kő- vagy fémdarab lépett a földi magaslégkörbe, a roppant nagy sebessége és a sűrű légköri közeggel való súrlódás következtében felizzott, átszelte a sarki fényt és kihunyott (8. ábra). Buzgó Sándornak sikerült megörökítenie az izzás nyomvonalát. Mi figyeltük az égboltot, kis csapattunkra viszont a rendőrszolgálat figyelt fel – a két fiatal ügynök ily módon az északi fény további szemtanúja lett. Nem sokkal éjfél után az égi tűnemény jelentős halványodásba kezdett, s helyette a korábban említett visszafogott fényű, mély bíborlila palást bukkant fel. Örömkönnyekkel a szememben

Fotó: Buzgó Sándor

A fényes meteor átsuhant a sarki fényen, csikot hagyva a fotón

Fenesi Ferencz felvétele Nagyszalontán, 2024. május 10-én készült

indultam hazafelé azzal a megelégedett tudattal, hogy ezúttal nem csak én voltam részese az égi fényjátéknak, de végre-valahára más is.

Ez utóbbi sarki fény volt az eddigi legpompásabb, amit észleltem. Minden tekintetben az volt: a legszíndúsabb, a legfényesebb, a legkiterjedtebb és a leghosszabb ideig lát-

szó. Mások beszámolóí szerint ugyanis azon éjszaka hátralevő részében újra és újra megjelent, elkápráztatva a saját fáradtságukat félretevőket, az égbolt lelkes figyelőit. Teljesen egyetértek Fenesi Ferencz véleményével: a sarki fény a leglátványosabb csillagászati jelenség, a teljes napfogyatkozást is messze felülmúlja.

Sírás és nevetés

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Nevető könnyek, síró nevetés (Tears That Laugh, Laughs That Cry) címmel nyitották meg márciusban a nagyváradi kortárs művészeti galériában, a NOCA-ban (New Oradea Contemporary Art) a június 21-éig látható új kiállítást. A kiállítók: Ana Prvački (Szerbia / Románia), Anca Munteanu Rimnic (Románia), Biroul de Cercetări Melodramatice (Románia), Keresztesi Botond (Románia / Magyarország), Daria Koltsova (Ukrajna), Dušan Otašević (Szerbia), Ecaterina Vrana (Románia), Erwin Wurm (Ausztria), Gilbert & George (Egyesült Királyság), Julie Béna (Franciaország / Csehország), Laila Farcaș-Ionescu (Románia), Maruša Sagadin (Szlovénia / Ausztria), Megan Dominescu (Románia), Oláh Mara Omara (Magyarország), Pande Pandele (Románia), Paulo Wirz (Brazília / Svájc), Lőrincz Réka & Vékony Dorottya (Magyarország), Roman Tolici (Moldova Köztársaság / Románia), El-Hassan Róza (Magyarország) és Sigg Sekira (Ukrajna / Ausztria). Több művésznek, így a megnyitón Maruša Sagadin társaságában jelenlévő Sigg Sekirának, Julie Béna-nak, Mara Oláh Omarának, Gilbert & George-nak és El-Hassan Rózának ez a romániai bemutatkozása. A tárlatvezetésen egyébként két alkotó, a ljubjanai születésű Maruša

Sagadin és az odesszai születésű Sigg Sekira – mindketten Bécsben élnek jelenleg – is jelen volt és beszélt kiállított munkáiról.

A megnyitó előtt a tárlat két kurátora, Suzana Vasilescu és Cristina Vasilescu tartott tárlatvezetést a sajtó munkatársainak a síráshoz és nevetéshez, e két alapvető érzelmi megnyilvánuláshoz kapcsolódó munkák között. Mint elhangzott, történelmileg az érzelem és az affektivitás eszméje erősen a nőiességhez kapcsolódott, a női szerephez, amely leginkább a házas, családi szférában nyer teret. A másik pólus, a racionalitás és humor mindvégig a férfi identitáshoz tartozott. A kiállítás próbálkozás arra is, hogy kapcsolatokat teremtsenek, ne pedig polarizáljanak. Szintén fontos szempont, hogy az érzelmeket és az affektivitást mára átemelték és erőteljesen beépítették a politikai diskurzusokba, valamint abba a neoliberális kapitalista társadalomba is, amelyben mindannyian élünk. Érdekes azt is megfigyelni, hogyan tekinthetünk ezekre az érzelmekre egy szubverzívebb lencsén keresztül, és hogyan fejthetjük le mindazon rétegeket, amelyek az érzelmek mögött rejlenek. Mi készítet sírásra? Mi ébreszt nevetést? – legyen szó a művészetről, az emberi interakciókról vagy a televízióban hallott diskurzusokról. Az érzelmek tehát

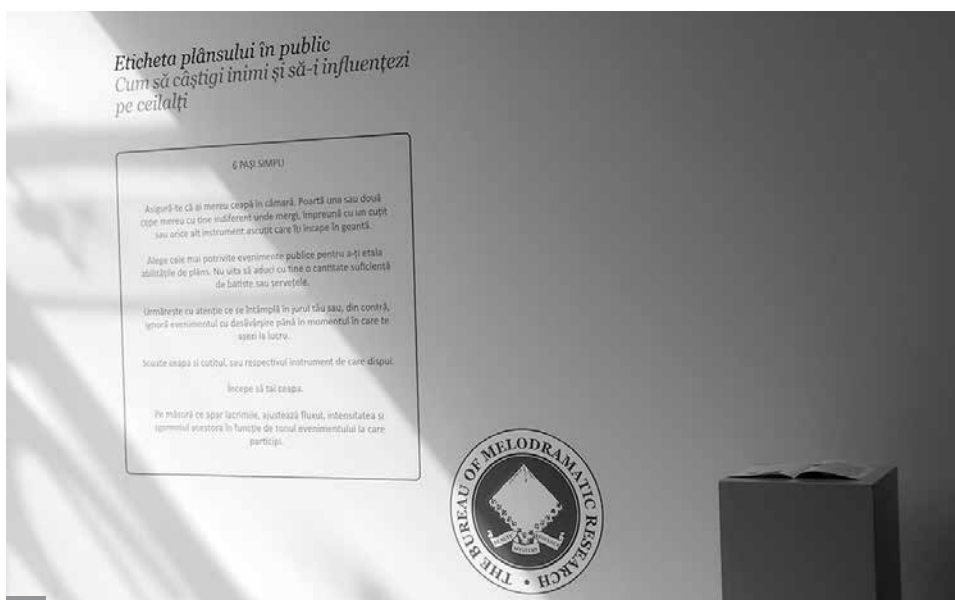
egyértelműen részét képezik annak a komplex társadalomnak, amelyben élünk, ugyanakkor nagyon is emberiek – és ebben a kiállításban éppen így kerülnek bemutatásra. Alább a kiállítás anyagából adunk kis ízelítőt, de megtekintésre ajánljuk a teljes tárlatot.

A tárlat egyik „hangosabb” alkotója Anca Munteanu Rimnic 2013-as *Lament* című videója. A művész hat hivatásos siratóasszonyt fogadott fel: az egyik videóban olyan múzeumok halálát siratják el, amelyek gyűjtőkhöz és kurátorokhoz kötődnek, a másik videóban pedig a hat siratóasszony egy visszatérő szófordulatot ismétel, ez a „Google me not (ne keress rám a Google-on)”, ez utóbbi videó már Temesváron született, az Art Encounters rezidenciaprogram keretében. A művészet és a mindennapi

élet univerzumait összekapcsolva jött létre a *Nyilvános sírás etikettje* is. A Biroul de Cercetări Melodramatice nevű műhelyt Irina Gheorghe és Alina Popa alapította 2009-ben. A két művész hat egyszerű lépést írt le a nyilvános síráshoz, kis brosúrában pedig vannak benne képek például Traian Băsescuról, aki nyilvánosan sírt, hogy könnyebben utat találjon az emberek szívéhez, vagy Barack Obamáról, amint egyetlen könnycsepp gördül le az arcán, amikor meghalt a nagymamája. Erwin Wurm munkája interaktív: két ember áll egymással szemben, és próbálják egyensúlyban tartani a négy tárgyat. A művész a hétköznapi perspektívájából közelíti meg és problematizálja a szobrászatot. Hogyan tekintesz a szoborra a mindennapi nézőpontjából, és mit jelentenek ezek

Suzana Vasilescu és Cristina Vasilescu a *Lament* mellett

Útmutató a nyilvános íráshoz

a tárgyak, amiket használunk? – magyarázták a kurátorok. Roman Tolici Bukarestben él, ő az egyik legjelentősebb román hiperrealista festő, képe ironizálja a húsvéti ünnepet körülvevő fogyasztói kultúrát. Az ünnepek és a konzumerizmus kapcsolata jelenik meg, a történet már sokkal inkább a nyusziról, mint Jézusról szól... Szintén Roman Tolici alkotása *One Laughter*, ami egy pillanat puzzle-szerű lenyomata; egyetlen másodperc, amelyben ugyanazt a gyermeket látjuk többször is a nevetés különböző fázisaiban. Keresztesi Botond képén egy könyncsepp, és a kérdés, hogy mit jelent az érzelem és az érzés a poszthumán szférában, amelyben élünk. Egy olyan társadalomban, ahol az innováció napról napra fejlődik, és egyre több a robot. Lehetséges, hogy ezek az érzelmek egy ponton eltűnnek? Reméljük nem, de a művész részéről ez a kérdés és ez a fajta megkérdőjelezés igenis

jelen van. Mi történne az érzelmekkel abban a pillanatban, amikor egyre inkább hatalmába kerít minket a mesterséges intelligencia? Ecaterina Vrana *Szabad kávé innom!* című, 2017-es alkotása akkor készült, mikor a művésznő megtudta, hogy daganatos betegségben szenved. Érdeemes elidőzni a kép alakjai, részletei előtt... Dušan Otašević szerb művész *Applause* című képe is látható a tárlaton, ő az egykori Jugoszlávia egyik legjelentősebb művésze, aki bevezette a pop-artot az egykori Kelet-Európa és Jugoszlávia művészeti szcénájába. A három, arc nélküli, de zászló mellett tapsoló férfi alakja nagyon sok asszociációs lehetőséget rejt. A festményeket, kispasztikákat, installációkat és videós performanszokat is bemutató tárlat június 21-éig látható, az Independentei (Kossuth) utca 20. szám alatti galéria keddtől péntekig 10–18 óra között tartva.

Az amerikai egó diadala és bukása

Lencar Péter

FILMKRITIKA

Josh Safdie neve eddig elválaszthatatlan volt fivérével, Benny-től. A „Safdie-tesók” védjegye az a fajta lükettető, szorongást keltő, utcai realizmus volt, amely a nézőt szinte fizikai kényelmetlenségbe hajszolta. A *Marty Supreme* című film azonban Josh első valódi szólórepülése, és bár a stílus felismerhető, a rendező ezúttal egy fényesebbre csiszolt, de semmivel sem kevésbé kíméletlen világba kalauzol minket: az 1950-es évek New Yorkjának füstös pingpongszalonjaiba.

Mielőtt elmerülnénk **Marty Mauser (Timothée Chalamet)** különös felemelkedésében, érdemes felidézni, honnan érkezett a rendező. Josh Safdie eddigi életműve – a *Good Time* (2017) és a *Csiszolatlan gyémánt* (2019) – a kisstílű, megszállott szerencsejátékosok és túlélők krónikája. Safdie-nál a főhős mindig egy „minden mindegy” alapon pörgő motor, aki saját hibáiból épít börtönt maga köré. A *Marty Supreme*-ben Josh megtartja ezt az energiát, de a modern kor neonfényes káoszát lecseréli az ’50-es évek pasz-

tellszínű, mégis fojtogató atmoszférájára.

A film egyik legkülönösebb, mégis legzseniálisabb húzása a zenei világ. Safdie merész döntéssel nem korhű slágerekkel tapétázza ki az 1950-es esztendőket, hanem a '80-as évek szintetizátor-alapú, lüktető dallamaival oltja be a vizualitást. Ez a látszólagos anakronizmus meglepően jól működik: a New Wave ridegsége és a korai elektronika mechanikus ritmusa tökéletesen rímeli a pingpongasztal melletti gépi precizitásra. A zene nem díszlet, hanem Marty belső tempója; egy olyan modern feszültséget visz a nosztalgikus díszletek közé, amely emlékezteti a nézőt: a törtetés és az ego harca időtlen.

A film társadalmi vetülete legalább ennyire izgalmas. Marty Mauser nem csupán egy tehetséges sportoló; ő a második világháború utáni győztes Amerika megtestesítője. Ambíciója határtalan, önbizalma pedig már-már

a gőg határát súrolja. Ő az az amerikai prototípus, aki elhiszi, hogy a világ az ő játszótere, és mindenki más csak statiszta a saját diadalmenetéhez.

Ezért is bír katartikus erővel a film fordulópontja, amikor a legyőzhetetlennek hitt amerikai bajnokot éppen egy japán ellenfél kényszeríti térdre. Ez a motívum túlmutat a sporton: a

háborús győzelem utáni eufóriában úszó Amerika itt szembesül először azzal, hogy a világ nem statikus, és a technikai, taktikai fölény bárhonnan érkezik. A vereség nemcsak Marty egóját töri össze, hanem egy egész nemzet tévedhetetlenségébe vetett hitét is megkérdőjelezi.

Timothée Chalamet játéka a film tartóoszlopa. Marty nem a klasszikus sportsikerek szerény hőse; ő egy narcisztikus figura, aki cipőbolti eladóból akar a világ urává válni. Chalamet zseniálisan hozza azt a vibráló pimaszságot, ami mögött ott tátong a háború utáni generáció elismerésvágya. Kay (**Gwyneth Paltrow**) ex-filmsztárja a film eleganciáját adja. Kapcsolatuk mentes a romantikus kliséktől; két olyan ember találkozása ez, akik tudják, milyen érzés a figyelem középpontjában lenni, és milyen fájdalmas, amikor a reflektorfény elfordul róluk.

Rachel (**Odessa A'zion**) a terhes gyerekkori kedves alakja a film erkölcsi horgonya: ő az a valóság, akin Marty „átgázol” a siker felé vezető úton. Kapcsolatuk rávilágít, hogy a nemzeti és egyéni nagyság hajszolása közben gyakran épp a legfontosabb emberi kötelékek áldozódnak fel. Wally (**Tyler, the Creator**), Marty barátja hozza a Safdie-filmektől elvárt nyers, utcai bölcsességet és humort. Ő a hang, amely megpróbálja Marty-t a földön tartani, amikor az már túl magasra szállna.

A *Marty Supreme* azért kiemelkedő, mert a sikert nem végállomásként, hanem egy hajszolt folyamatként ábrázolja. Josh Safdie bebizonyította, hogy képes a sportot, a geopolitikát és a személyes drámát egyetlen feszült, a '80-as évek zenéjétől lüktető egységbe gyúrni. Ez a film egy tükör, amelyben nemcsak egy pingpongos, hanem egy egész korszak önelégültsége és törekvése is megmutatkozik.

Kortárs és klasszikus kötetek a könyvtárban

Fried Noémi Lujza

KULTÚRA

Újabb magyar nyelvű könyvek érkeztek áprilisban a nagyváradi Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtárba. Alább gyermekeknek és felnőtteknek szóló, szépirodalmi és ismeretterjesztő könyveket ajánlunk olvasóink figyelmébe.

A gyermekek és a kamaszok az alábbi címek közül választhatnak: Michael Ende *A sátánármányosparázsvarázspokolikörpuncspancsolódító bódítóka*, valamint Rosszcsont Rodrigó és Filkó, a fegyverhordozója, Berg Judit *Tökmagok a piramisban és Tökmagok Afrikában*, Lackfi János *Szakimesék*, Dés Mihály *Anca és Pansa a fürdőszoba fogságában és egyéb történetek*, Richard Scarry *Esti mesék nem csak estére*, Bartos Erika *Sün Soma álma*, Julia Donaldson *A Graffaló*, Tóth Krisztina *Murci kandúr világot lát*, Béatrix Delarue *Vilma leve*, Jennifer Chambliss Bertman *Könyvadászok*, Liz Lee Heinecke *Kémia a kamrából – kísérletezz otthon és tanulj a múlt és a jelen legnevesebb tudósaitól!*, Tom Watson *Pálcikacica és a nagyváros*, *Pálcikacica és a mentőakció*, *Pálcikacica és a bébi*, *Pálcikacica és a betörő*, *Pálcikakutya és a spagetti*, *Pálcikakutya és a fánk* és *Pálcikakutya*

és a cukorka. Szintén a kisebbekhez szólnak Beatrix Potter *Nyúl Péter és barátai* és Beatrix Potter *összes meséje*, Bartos Erika *Ovis jelek meséi – piros csoport és Bogyó és Babóca – érzelmek meséi*, Ellis Kaut *Pumukli születésnapjának meséi*, *Pumukli nyári meséi* és *Pumukli és Eder mester*, Bosnyák Viktória *Tündérboszorkány*, Klott *Gatya, ne fárasz!* és *Analfa visszatér*, Lázár Ervin *Szegény Dzsoni és Árnika* és *A Négyszögletű Kerek Erdő*, Vladimir Suteev *Vidám mesék* és *Miau és más vidám mesék*, Carmen Guerra *Minden idők legszebb meséi*, Jane Riordan *5 perces dinós mesék*, Kádár Annamária *Minden jó, ha... együtt vagyunk!* – *interaktív mesekönyv*, Mechler Anna *Kerek mesék* *nagykönyve*, Vicky Cowie *Bűvösberki mesék*, Nógrádi Gábor *A bátyám zseni*, *A nagyikám zseni* és *Az öcsém zseni*, Roald Dahl *George és a Szuper Szirup*, *Charlie és a csokigyár* és *Danny, a világbajnok*, Louis Sachar *Bradley, az osztály réme*, Wéber Anikó *Az osztály vesztese*, Sarkady-Filák Éva *Nagy családkönyvem – mesék a családi élet szépségeiről és nehézségeiről*, Halász-Szabó Klaudia Nagy *évszakkönyvem – mesék minden évszakhoz* és *Nagy szeretetkönyvem – mesék a szeretet kifejezéséhez és megértéséhez*,

Jámbor Eszter Nagy érzelemkönyvem – mesék az érzelmek könnyebb kifejezéséhez, Izmini Katalin Nagy miért-könyvem – mesék a Miért? kérdések megválaszolásához című könyvei.

Gyűjteményes kötetek: Minden napra egy mese, 365 varázslatos mese – új kalandok régi barátokkal, 100 magyar népmese – a Magyar népmesék sorozat teljes kiadása, 100 álomba ringató mese – nagy magyar írók meséi szép álmokhoz, Hans Christian Andersen 100 Andersen-mese, 5 perces tengeri történetek, 5 perces történetek, 5 perces tündérmesék és A legszebb magyar sárkányos és boszorkányos mesék.

Regény, novella és vers

Szórakoztató és szépirodalmi kötetek is felkerültek a téka polcaira, ezek: Mörk Leonóra *Lány igazgyöngyökkel*,

Kosztolányi Dezső *Édes Anna*, Olga Tokarczuk *Bizarr történetek*, Heather Morris *Auschwitzi tetováló*, Jaime Cabré *Fénykeringő*, Durian Sukegawa *Édes palacsinta*, Lana Del Rey *Violet a fűben hátrahajol*, Carlos Ruiz Zafón *Marina*, Gustave Flaubert *Bovaryné*, William Golding *A Legyek Ura*, Maggie O'Farrell *Hamnet*, Karina Sainz Borgo *Megy le a nap Caracasban*, Carsten Henn *A könyvsétáltató*, Bernardine Evaristo *A lány, a nő, a többiek*, Bruck Edith *Hány csillag az égen?*, Mario Vargas Llosa *Vad idők*, Catherine Millet *Féltékenységek*, Pető Zoltán Atilla – *az ég árnyéka*, Anne Swärd *A láthatatlan menyasszony*, Annette Hess *A német ház*, John Fowles *A francia hadnagy szeretője*, Amélie Nothomb *Szíved gyötörd*, Jerome David Salinger *Franny és Zooey* és *Alpári történet Esmének, szeretettel*, Kilenc történet, Joanna Rakoff *Egy évem*

*Salingerre*l, Markus Zusak *A könyvtolvaj*, Truman Capote *Pille a lángban – ifjúkori elbeszélések*, Sven Hassel *Monte Cassino*, David Foenkinos *Charlotte – Charlotte Salomon tragikus és gyönyörű története*, Matei Vişniec *Pánikszindróma a Fények Városában*, Diney Costeloe *Az üzött család*, Ann-Helén Laestadius *Lopás* és Lovasi András *Még nem összes* című könyve.

Szintén a felnőtt olvasóknak ajánljuk Holly Black *Az éj* könyve, A vörös kesztyű és Fekete szív, Diana Hunt *Prédák háza és Ragadozók háza*, Gwenda Bond *Gyanakvó elmék*, Brenna Yovanoff *Mad Max Hawkinsban*, Benkő László *Öfelsége lovagja – Az ifjú Hunyadi János és Hollójárta Mohács*, Bán Mór *Hunyadi – A holló felemelkedése*, Nemere István *A turul nemzetsége – Királyi sorsok*, Mercedes Ron *Az én hibám, A te hibád és A mi hibánk*, Dan Brown *A titkok titka*, José Rodrigues dos Santos, *A birkenau-i kézirat*, *Az auschwitz-i mágus és a Káoszprotokoll*, Frei Tamás *Puccs Moszkvában – Putyin végnapjai*, André Calvi *visszatér és Kobalt – a pekingi játszma*, Irvin D. Yalom *A Schopenhauer-terápia*, Karády Anna *Talizmán – Szerlem és háború Tihany szigetén*, Zserbó – *A háború tengerén és Zserbó – A múlt tengerén*, Lackfi János *Sistergő zsoldárok*, #Jóéjtpuszi és #Jóéjtpuszi 2, Valérie Perrin *Colette*, Trió, *A vásárnap koldusai és Másodvirágzás*, valamint Visky András *Illegalisták* című könyveit.

Történelem, lélektan és életmód

Gasztronómiai témájú könyvek közül Jamie Oliver *5 mediterrán hozzávaló*, Mautner Zsófia *Főzőiskola – közép fok és Főzőiskola – felső fok* című kötetei is kikölcsönözhetőek.

A pszichológiával és életmóddal kapcsolatos kötetek: Máté Gábor *A sóvárgás démona*, Réz Anna *Mardos – A bűntudatról kilenc fejezetben*, Jordan B Peterson *Mi, akik Istennel birkózunk – Eligazodás egy istentelen világban*, Túl a renden – Újabb 12 szabály az élethez és 12 szabály az élethez – Így kerül el a káoszt!, Lengyelfi Edit *Sorsminták – felmenőink nyomában – transzgenerációs örökséget rejtő családfák*, Csernus Imre *Oroszlánok és farkasok*, Almási Kitti *Elárult bizalom – Töréspontok a párkapcsolatban*, James Clear *Atomi szokások*, Steigervald Krisztián *Szüllői generációk harca – Hogyan értsük meg magunkat?*, Jakupcsek Gabriella *Jóanyád! – Szülői szerepben a B oldalon*, Kepes András *Igazad van – Hogyan értsük meg egymást egy önmagával meghasonlott világban?*, Tisza Kata *Intimitás és hasadás*, Boldizsár Ildikó *Mesék anyákról és apákról*, Wim Hof *Tűrészatár – A Jégember élete képekben és A Wim Hof-módszer*, Cassandra Reinhardt *Jóga egész évben – Gyakorlatsorok, meditációk és rituálék minden évszakra és Selvarajan Yesudian Jóga hétről hétre – Gyakorlatok és meditációk az egész évre.*

Végül a történelmi és művelődéstörténeti köteteket ajánljuk olvasóinknak, ezek Czingel Szilvia *A női test alakváltozatai*, Rehák Géza *Vörös Riviéra*, Szécsi Noémi *Lányok és asszonyok aranykönyve – Szépség, egészség, termékenység és szexualitás a 19–20. század fordulóján*, Mörk Leonóra *Saját utakon – 15 vagány nő igaz története 3 évszázadból*, Johan Huizinga *Őszi középkor – A tizenharmadik és tizenötödik századi élet- és gondolkodásformák Franciaországban és Németalföldön*, Bihari Dániel *A tatárjárás – Magyarország élet-halál harca* című könyvei.

Seneca tanácsa

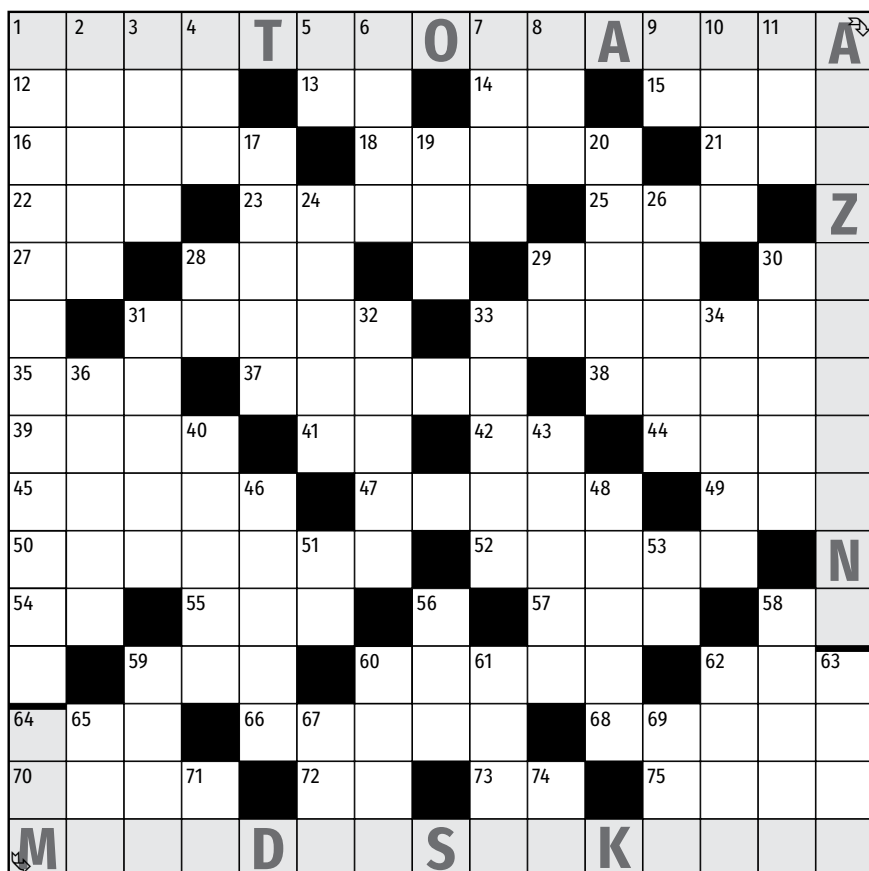
Barabás Zsuzsa

REJTVÉNY

A római államférfi, filozófus, költő, Nero nevelője volt. Egyik gondolatát – tanácsát – idézzük a rejtvényben – folytatása a rejtvényben a **vízszintes 1. és a függőleges 64. alatt.**

VÍZSZINTES: 12. Kiskabát. 13. Macska farka! 14. Közlekedési sáv. 15. Ugyanannyi idős testvér. 16.

Harangozók eszköze. 18. Az ókori Babilon héber neve. 21. Alumínium és kén vegyjele. 22. Orosz folyó Moszkvától délre. 23. Kártyázás! 25. Rimini része! 27. Korábban élt előd. 28. Arosszra csábítás istennője a görög mitológiában. 29. A szájszékély részének része. 30. Hotelben van! 31. Kímélő étrend. 33. Vörös borszőlő. 35.

... Sámuel – magyar király. **37.** Vésett drágakő. **38.** Szignál. **39.** Glédája. **41.** Lovagolni kezd! **42.** Citrom nedve. **44.** Cselekedet. **45.** Ferencvárosi Torna Klub ismert neve. **47.** Harcra szólító jel. **49.** Hátsóajtó része! **50.** Angol drámaíró (1929–1994). **52.** Szapora ütemű. **54.** Japán táblajáték. **55.** Római számok, összegük 1051. **57.** Niger autójele. **58.** A sír ikerszava. **59.** Román férfinév. **60.** ... Kröger – Thomas Mann elbeszélése. **62.** Kinek a tulajdona? **64.** Neon és jódd vegyjele. **66.** G. Ibrăileanu kisregénye. **68.** Nem zárt. **70.** Ritka férfinév. **72.** Ő – Párizsban. **73.** Te és én. **75.** Magyar színész volt (László, 1925–1992).

FÜGGŐLEGES: **1.** Csurka István műve. **2.** Arad folyója. **3.** Hordozható táblakép. **4.** Tartó. **5.** Gyakori igevégződés. **6.** Szent és sérthetetlen dolog. **7.** Szigetország az Atlanti-óceánban. **8.** Bór és tellúr vegyjele. **9.** Mutató szócska. **10.** Japán elektronikai cég. **11.** A földből kibújik. **17.** Mexikói nép. **19.** ...-boga. **20.** Ritka női név. **24.** Lassan megy. **26.** Fagylaltot evett. **28.** Bani egynemű betűi. **29.** Macska farka! **30.** Románia része! **31.** Rész. **32.** Szerelem – olaszul. **33.** Fejfedő. **34.** A tetejére hulló. **36.** Hüvelyes növény. **40.** Rövid, vidám történet. **43.** Paradicsomi. **46.**

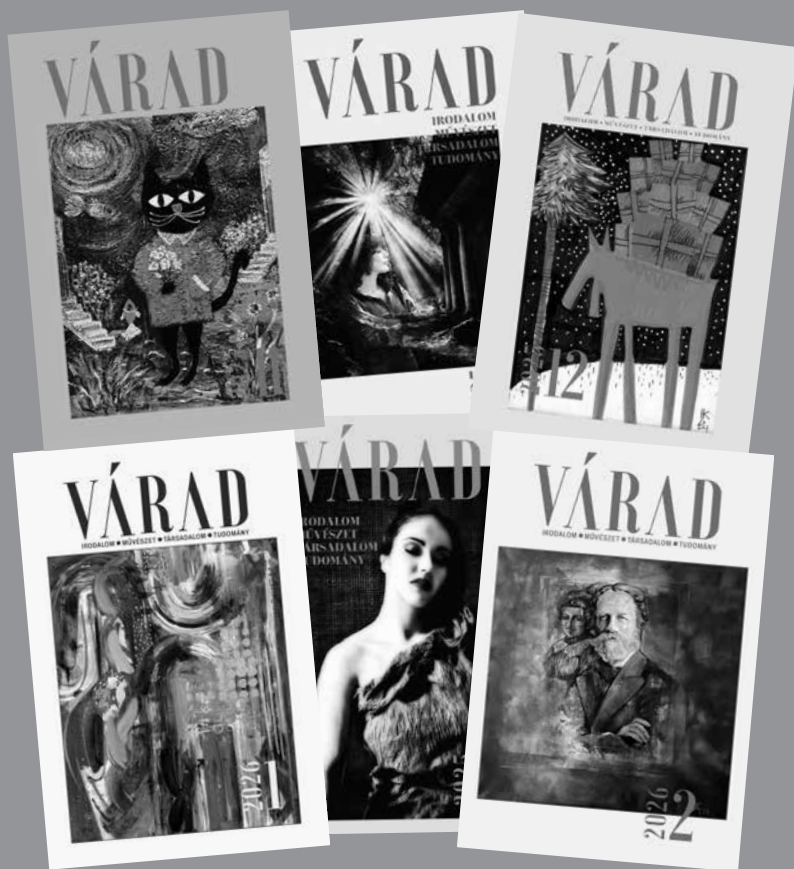
Idegen Irén. **47.** Jegyzetel. **48.** A Kaszás csillagkép másik neve. **51.** Hollandia autójele. **53.** Azonos mássalhangzók. **54.** Cipész szerszáma. **56.** Merre? **58.** Osztrák költő, író (Rainer Maria). **59.** Céline ... – Oscar-díjas szupersztár. **60.** ... Vilmos – mondabeli svájci szabadsághős. **61.** Név – németül. **63.** Táplálék (rég.). **65.** Lélektanban az Én. **67.** Német névelő. **69.** Vegyipari része! **71.** Kaland vége! **74.** Indium vegyjele.

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **június 1.**

Áprilisi számunkban megjelent rejtvényünk (*Sütő András gondolata*) helyes megfejtése: „... ki a munkában megtalálja a valamikori játék hangulatát.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 45 lej, 6 hónapra 90 lej, 1 évre 180 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ GHEORGHE ȘINCAI, ORADEA, BIHOR; CUI 4687188; Cod IBAN: RO77TREZ0765006XXX000168, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. emelet, 14. ajtó; telefon: 0774/652-795; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

